

Літаратурная Беларусь

Выпуск №10 (146)
(кастрычнік)

Змест

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ

Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org

novychas.by

НАВІНЫ: літаратурна-грамадскае жыццё кастрычніка с. 2
ЮБЛЕЙ: творчы партрэт Міколы ПРАКАПОВІЧА, напісаны яго сябрам Алесем КАСКО с. 3
ЭСЭ: словы Адама ГЛОБУСА пра песняра МУЛЯВІНА с. 4
ПАЭЗІЯ: вершаваныя «Хвіліны шчаснасці» Ірыны ЛЯШКЕВІЧ і «паэтычны рытм сэрца» Марыі БАРАВІК с. 5
ЧЫТАЛЬНЯ: апавяданне «Выправа» Франца СІЎКО с. 6–7
ПАЭЗІЯ: новыя вершы юбіляра Віктара ЯРАЦА с. 8
ПРОЗА: «Тры сямёркі» Уладзіміра СЦЯПАНА с. 9
НАРЫС: Людміла АНДЗІЛЕУКА — пра вопыт аўстрыйскіх вандровак і аб тым, як неабходна адчуваць віну с. 10
КРЫТЫКА: «спроба (а)сінхроннага перакладу кнігі Тані Скарынкінай» Марыі МАРТЫСЕВІЧ с. 11
«СВЕТ»: навіны літаратурнага замежжа с. 12

Вучыцца адчуваць віну З аўстрыйскай вандроўкі

Людміла
АНДЗІЛЕУКА

Кожны турыст, наведаўшы Аўстрыю, пачуе пра «хойрыген». А дакладна патлумачыць сэнс тамтэйшага, выключна аўстрыйскага, слова мала хто возьмецца. Бо свята гэта мае глыбокую гісторыю, а само слова шматзначнае.

Фота www.wachau-heurigen.at

ценні смаку эльзаскіх рыслінгаў. Менавіта тут ёсць некалькі сусветна вядомых вытворцаў віна. У кожнага з іх свае сакрэты, аднак мацуюцца яны вякамі напрацаванымі спосабамі ад часоў загадкавых нібелунгаў.

Пад адкрыццё Heurigen у сваёй гаспадарцы вінаробы вывешваюць «зоркі» з раслін са стужкамі на шост ля сваёй брамы альбо сасновы вяночак, самачынна (у Аўстрыі вельмі цэняць усё рукатворнае) упрыгожваюць рэстаранчык, пішучь ад рукі аб'яву, наймаюць музыканта. Адкаркоўваюць бочкі, частуюць рознымі сартамі віна турыстаў, суседзяў, гасцей, прыежджых аўтамабілістаў, «дальнабойшчыкаў» (закон там дазваляе нейкую колькасць спіртнога за рулём). «Хойрыген» наведваюць усе, ад маладога да старэчы: стогадовых дзядкоў-бабуль (толькі здолелі б рухацца). Дамовіўшыся між сабой, вінаробы не ствараюць канкурэнцыю, калі жывуць побач, а адкрываюць «хойрыген» па чарзе, пачынаючы ад мая і да самага адзінацатага кастрычніка. Гэта сапраўднае свята Аўстрыі! (А пасля збору ўраджаю вінаграду, як толькі паспее забрадзіць выціснуты сок, праз пару тыдняў каштуюць хмельны выдатны квас — брагу, і гэта называецца ў аўстрыйцаў штурм).

Ежу цяпер прыносяць не трэба, як патрабавалася ад даўнейшых арыстакратаў, шырокага выбару закусак наўрад ці прапануюць, а вось абавязковую нарэзку з дамашняй вяндрліны, саленняў, сыроў, зеляніны загазаць можна паўсюль, нават у палявым шатры.

Што да аўстрыйскіх страў — тут загвадка. На ўвесь свет гучаць: венскі пірог, венскі шніцаль, венскі штрудэль, кава па-венску... І ў рэстаранах стравы вам

Фота www.wachau-heurigen.at

паднясуць вышэйшага гатунку! А вось што тычыцца дамашняй кухні, звычайны аўстрыйскі стол не парадзе гурмана. Магчыма, тамашнія гаспадыні адвыклі шчыраваць — больш сілкуюцца ў кафэ. Да хвалёнага шніцалю камплектам ідзе салата — так красамоўна дабаўку гэту я не рызыкнула б назваць. Калі зварыць кіслую капусту з бульбай, потым павыцягваць гушчу і патрымаць яе колькі дзён у халадзільніку, дадаўшы цыбулі з алеем, то я б — адразу вон! А там завецца салатай і смачна ўжываецца. У беларускай кухні ёсць адпаведная страва — шэдэўр! Трэба ў квашаную капусту з дробна нашаткаваным бачкавым агурком і цыбуляй дамяшаць гарачай (!) бульбы кубікамі, пакрапіць алеем — язык праглынеш, нават шніцаль не спатрэбіцца. Без супоў і баршчоў па даўняй завядзёнцы нам аніяк не абыісціся, а там з гэтым — непаразуме. На вадкае накудласяць штосьці накшталт нашай заціркі, ды брыдчэйшую, сапсаваную ўлітымі праз сіта яйкамі. Можна спісаць на рознасць густаў, але нашы беларускія клецкі і драпікі яны елі — аж вушы круціліся.

Пад вечар звычайна гаспадар падносяць самым паважаным жыхарам гарадка пачастунак бясплатна. Хоць кошт па нашым разуменні і без таго вельмі малы, а вось для эканомных аўстрыйцаў з іх заробкамі ў тысячы еўра кошт віна не здаецца такім. Прыкладная калькуляцыя: вечар на пяць чалавек з паўнавартаснай закускай у выглядзе мясной нарэзкі, сырнай і зеляніны, з заказам віна па бакалу рознага сорту на кожнага і пачастункам абышоўся на ўсіх — трыццаць дзевяць еўра.

Недасведчаных турысты могуць памылкова любіць маленькі рэстаранчык назваць «хойрыгенам» — праходзіць «на раз». Не стануць спрачацца і самі гаспадары — паднясуць заказанае віно. Па справядлівасці — даўно ў Аўстрыі днём з агнём не знойдзеш таго беднага селяніна-вінароба, дзеля якога завёўся закон! Закон, які так прыгожа і слаўна спрацаваў...

Аўстрыйцы любяць сваю нацыянальную адзежу і носяць яе па святах. У «хойрыген» асабліва. Амаль кожны дзень. У крамах, кавярнях, рэстаранчыках гас-

падыні апрануты ў сукенкі асаблівага крою, часцей клятчастай афарбоўкі тканіны. Уся нацыянальная вопратка завецца «die Tracht», але існуе асобная назва для жаночай (Dirndl) і мужчынскай (як агульная). Варыянтаў сучасных шмат-шмат: сукенка, сарафан, спадніца з карсэтам... Але нязменным будзе крой нейкіх адмысловых дэталей. Гэта рукаў, дэкальце, моцна прыталеная карсэт, камізэлька, зборчатая спаднічка, белая блузачка. Сапраўдныя нацыянальныя мужчынскія ўкарочныя штаны — вельмі складаны па кроі і выкананні элемент вопраткі. Дарэчы, першым, хто апрануў такую адметную дэталю туалета (да той пары ўкарочныя скураныя штаны асабага крою насілі толькі сяляне горных раёнаў), быў той самы дальнабачны імператар Франц Іосіф, з лёгкай рукі якога, а дык і з нагі, выходзіць, таксама, Аўстрыя прыдбала столькі нацыянальнага каларыту! Дапаўняюць мужчынскі «трахт» клятчастая (альбо белая) кашуля шырокага крою і скураная камізэлька, белыя гольфы і замшавыя чаравікі, капялюш з аздабленнем. Кошт мужчынскага касцюма значна даражэй. Хоць залежыць ён ад якасці тканіны і адпаведнасці традыцыйнаму ўзору. Пры дзівосна невялікіх аўстрыйскіх цэнах амаль на ўсе прадукты і рэчы ў супермаркце самы танны варыянт «трахтэн» будзе каштаваць 200-350 еўра. І карыстаецца попытам! Замоўлены ж у славяннага майстра пацягне на 2000 еўра. Так высока цэняць свой нацыянальны касцюм аўстрыйцы, шануюць сваю асаблівасць.

Кідаецца ў вочы, што аўстрыйскія жанчыны не маюць дэфіцыту мужчынскай увагі, таму і не «выпендрываюцца» адна перад адной, як нашы. Я была ў Вене, Вахау, у элітных тэатрах і вёсках, у горным паселішчы Яулінь, дзе святкавалі юбілей першай у краіне радыё-тэлевежы, бачыла, як святкуюць выселле звычайнай маладой пары, і не беднай... Паўсюль адно: аўстрыйскія жанчыны апранаюцца сціпла пры тым, што ўзровень жыцця ў краіне больш чым высокі. Мала хто з жанчын фарбуе валасы, яшчэ менш карыстаюцца касметыкай (у нашым уяўленні — размалявацца).

Школа маладога пісьменніка: 2018-2019

Завершаны набор у Школу маладога пісьменніка, якая працуе пры Саюзе беларускіх пісьменнікаў.

386 заявак, дасланых з Мінска і Міншчыны, Віцебска, Гародні і Пінска, выкладчыкі і куратары адабралі 20. Мяркуюцца, што на другім курсе будзе 6 навучэнцаў.

Школа маладога пісьменніка працуе з 2012 года як нефармальны адукацыйны праект, і за гэты час дзясяткі аўтараў змаглі знайсці свой шлях у літаратуру. У дэбютнай кніжнай серыі «Пункт адліку» выдаюцца таленавітыя творы, штогод па выніках Школы выходзіць калектыўны зборнік работ выпускнікоў. Кнігі навучэнцаў Школы трапляюць у фіналы літаратурных прэмій. Напрыклад, аповесць Зараславы Камінскай «Русалкі клічуць» атрымала першую прэмію «Дэбют»-2018, таксама гэтае выданне разам з раманам Ксеніі Шталеянкавай увайшло ў доўгі спіс сёлетняй прэміі Ежы Гедройца.

Аднак новаабраны мшчасціўчыкам яшчэ рана марыць пра галавакружныя поспехі — у

іх наперадзе вялікая праца. Напярэдадні заняткаў мы спыталі ў выкладчыц Школы пра чаканні, планы і надзеі ў навучальным сезоне 2018/2019.

Ганна Бутырчык, літаратурнааўдэа, загадчыца кафедры замежнай літаратуры БДУ, кандыдат філалагічных навук:

— Нягледзячы на тое, што праграма школы за гады працы адшліфавалася, кожная група дадае нешта ў агульную творчую атмосферу, правакуе мяне як выкладчыка на новыя заданні, нечаканыя формы падачы матэрыялу. Кожны курс для мяне непаўторны, і я спадзяюся, што і новыя навучэнцы будуць прыемна здзіўляць неспадзяванымі паваротамі сюжэта, стылёвымі пасажамамі, наватарскай кампазіцыяй, — будуць рабіць нечаканае;

рабіць, як не бывае; рабіць тое, што да іх не рабіў ніхто.

Я спадзяюся, што нашыя маладыя пісьменнікі не толькі навучацца ствараць, адэкватна ацэньваць і бязлітасна правіць уласныя тэксты, але стануць адданымі чытачамі, слухачамі і шчырымі крытыкамі тэкстаў сваіх аднакурснікаў. Я зычу ўсім нам прыемнага засваення граматыкі фантазіі і спасціжэння алхіміі Слова. Навучэнцам другога года я жадаю творчай рэалізацыі прапанаваных праектаў і дэбютных кніжак.

Наталля Павалаява, прэзаік, выкладчыца кафедры замежнай літаратуры БДУ, кандыдат філалагічных навук:

— Кожны новы год у Школе адрозніваецца ад папярэдняга — і гэта нармальна, гэта здорава.

Людзі ўсе розныя, таму натуральна, што кожны год у новай школьнай групы — свой твар (дакладней, свае твары). Перадусім я чакаю, што тыя, хто адабраўся ў групу, будуць карысныя адно аднаму — як калегі, чытачы, крытыкі. Вельмі важна, каб у групе ўсталяваліся лёгкія пазітыўныя ўзаемаадносіны — мы пастараемся дапамагчы ў стварэнні спрыяльнай для гэтага атмасферы. І, канечне, усе выкладчыкі будуць радыя, калі слухачы Школы атрымаюць цягам заняткаў тое, на што спадзяваліся, падаючы свае заяўкі: матывацыю для творчасці, некаторыя тэхнічныя навыкі і пад. І яшчэ хочацца спадзявацца, што ўсе стануць больш чытаць.

Як паказвае практыка мінулых гадоў, новым навыкам для тых, хто паступае ў Школу пісьменніка, з'яўляецца навык рэгулярнага пісьма. Гэта гучыць парадасальна, аднак гэта так. Тры заданні, якія штомесяц павінны выконваць слухачы Школы — добрая ў гэтым сэнсе трэніроўка. Другі навык, на мой погляд, неабходны для пісьменніка — навык рэгулярнага ўдмулівага чытання. Што датычыцца поспехаў — тут цяжка загадваць, ды і мы, вы-

кладчыкі, ніколі не «ціснем» на слухачоў і не патрабуем нейкіх вынікаў. Галоўнае, каб людзі атрымлівалі задавальненне ад таго, што яны робяць, і паболей пісалі. А як усё складзецца ў далейшым — час пакажа.

Людміла Рублеўская, прэзаік, паэтка, літаратурны крытык, журналістка.

— Спадзяюся, як і штогод, адкрыю для сябе яшчэ некалькі маладых талентаў, якія, нягледзячы ні на якія неспрыяльныя абставіны, будуць працаваць на карысць беларускай культуры. Спадзяюся ўбачыць людзей, якія ўмеюць самастойна мысліць, для якіх літаратура — не хобі і не сродак атрымаць нейкі «сацыяльны капітал».

Будзем, як заўсёды, развіваць літаратурны слых. Углядацца ў свет, услухоўвацца ў сябе, ламаць стэрэатыпы і змагацца з сіндромам юнага генія і гіпнозам гігантаў. Жадаю скарыстаць унікальную магчымасць, якая даецца ў Школе: чытаць, думаць і працаваць, не шкадуючы сябе, каб «на выхадзе» мець цэлы стос якасных рукапісаў і вялікія творчыя планы.

Падрыхтавала Віка Трэнас

«Дзівосны сад» Святланы Явар

У серыі «Кнігарня пісьменніка» пабачыла свет **выбранае паэтыкі, прэзаіка, журналіста, філолага Святланы Явар (1968–2011). Укладальніцай зборніка выступіла Таццяна Барадуля.**

Святлана Явар (Святлана Барысаўна Сачанка) нарадзілася ў сям'і пісьменніка Барыса Сачанкі. Скончыла філалагічны факультэт БДУ і аспірантуру Інстытута мовазнаўства (абараніла кандыдацкую

дысертацыю па творчасці Масае Сяднёва). Працавала журналістам, выкладчыкам, навукоўцам. Раптоўна памерла 8 чэрвеня 2011 года.

У выданне ўвайшлі вершы з двух раней вядомых зборнікаў «Белы месяц» і «Раніца ў туманах», паэтычныя творы розных гадоў, а таксама проза.

«Адзін з самых яркіх сімвалаў лірыкі Святланы Явар — ружа, —

піша ў сваім эсе Таццяна Барадуля. — Ён знакавы для майго разумення самой Святланы, бо разглядаючы яе фотаздымкі на старонках выданняў, у мяне ўзнікаюць асацыяцыі менавіта з гэтай кветкай: бездакорна прыгожы, круглы твар, яркія вочы, выразнымі дугамі чорныя бровы над імі, поўныя, яскрава акрэсленыя вусны, цёмна-каштанавыя пышныя валасы. Усё яе аблічча налітае прагай жыцця і любові, яна раскрытая насустрач свету».

Вінцэсць Мудроў: стваральнік непаўторнага стылю

У далёкім ужо юнацтве я неаднойчы разважаў пра XXI стагоддзе, якое няўхільна набліжалася. Стагоддзе надзеі ці стагоддзе расчаравання? Якое яно будзе? І якім я буду ў ім? Як-ніяк буду мець, о Божа, такі сур'езны ўзрост: больш за сорак гадоў. Так я разважаў у свае сямнаццаць-васнаццаць.

сумны папераджалны вопыт не перашкодзіў зноў узяцца за старое. Амаль усе выданні, усе тэксты і творы, якія мы за апошнія 25 гадоў выдалі, прайшлі праз яго рэдактарскія, ужо падслепаватыя, вочы.

Пра Мудрова мала пішуць. Практычна ніхто сур'езна і не пісаў. Бо і цяжка пра яго пісаць. (Некалі ў маладосці яму прыйшоў водгук на дасланыя творы ў часопіс: друкаваць не будзем, бо аўтар у сваіх апавяданнях здэкеуецца з людзей).

Нават не таму, што асоба Мудрова неасэнсаваная, неўнармаваная і несістэматызаваная. А таму, што гэта патрабуе вельмі разгалінаваных літаратурназнаўчых і філалагічных ведаў. Некалі наш тэвэаўскі тэарэтык, кандыдат філасофскіх навук Алена Ніякоўская мне сказала, што яна не можа добра напісаць пра Мудрова, бо ёй не хапае лінгвістычных ведаў. Я моцна здзіўлюся, бо Алена Паўлаўна вельмі-вельмі дасведчаны чалавек у літаратурназнаўстве. Яна патлумачыла: найвялікшая каштоўнасць Мудрова — гэта ягоны аўтарскі стыль, насычаны запазычаннямі з іншых моў, пераважна заходнеславянскіх, і таму тут патрэбны адпаведныя веды.

Будзем спадзявацца, што такі адмысловец з часам з'явіцца ў Беларусі і напіша пра Мудрова дасведчана і глыбока.

А я толькі мушу прыканцы зацемиць, што 65 — гэта яшчэ не сур'езны ўзрост для XXI стагоддзя. Таму чакаем ад Мудрова новых твораў, новых кніг і будзем надалей цешыцца ягонай прысутнасцю ў беларускім культурніцкім свеце.

Алесь Аркуш, nn.by

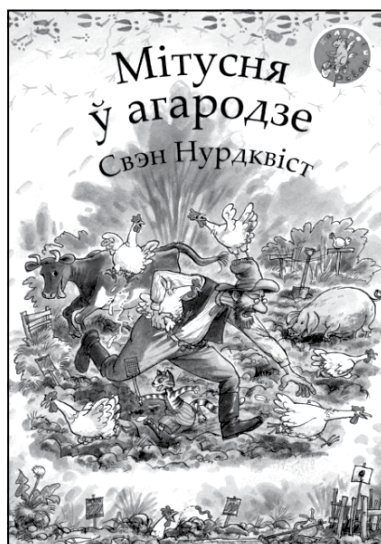
Пэтсан і Фіндус — дзве новыя кнігі па-беларуску

«Час пеўня» і «Мітусня ў агародзе» — так называюцца кнігі, якімі працягвае радаваць беларускіх дзетак ды іх бацькоў серыя «Каляровы ровар» Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Герой Свэна Нурдквіста загаварылі па-беларуску дзякуючы феі-перакладчыцы Надзеі Кандрусевіч — і цяпер практычна ўсе вядомыя казкі пра дзядка і коціка даступныя на нашай мове!

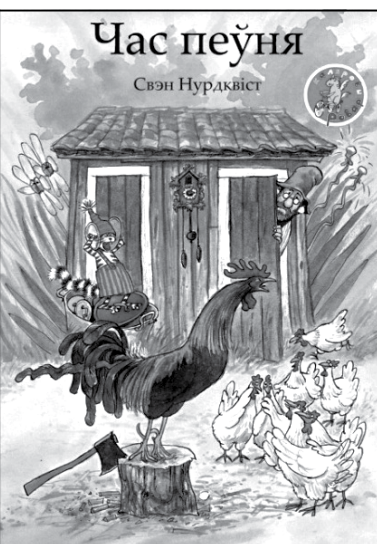
Шведскі пісьменнік і ілюстратар, творы якога сталі класікай сусветнай літаратуры, нарадзіўся ў 1946 годзе ў Хельсінборгу і на працягу ўсяго жыцця займаўся маляваннем. Працаваў архітэктарам, настаўнікам, ілюстратарам.

У 1983 годзе Свэн Нурдквіст перамог у конкурсе выдавецтва «Oral» на лепшую праілюстрава-

ную кнігу. У кнізе «Бліны торт» чытачы ўпершыню пазнаёмліся са старым, якога завуць Пэтсан, і яго коцікам Фіндусам, якія пазней сталі героямі цэлай серыі.

«Пэтсан жыве на хутары з прыгожым садам, паветкай з дрэвамі, майстэрняй і куратнікам з дзясяткам курэй. Таксама ў Пэтсана ёсць коцік Фін-

дус. Калі яму больш няма чым заняцца, Фіндус дражніць ды ганяе курэй. Куры — найлепшыя сяброўкі Фіндуса. Ну, вядома, калі не лічыць Пэтсана», — так пачынаецца казка «Час пеўня».

Новыя кнігі Свэна Нурдквіста даступныя ў беларускіх кнігарнях.

Прэс-служба СБП

Але вось мне ўжо хутка шэсцьдзесят, але не лічу яшчэ свой узрост сур'езным. Да чаго гэта я? А да таго, што з часам нашы меркаванні істотна мяняюцца. І яшчэ, што час не стаіць на месцы.

Для мяне Вінцэсць Мудроў напрыканцы 80-х быў старэйшым сябрам і паплечнікам па Таварыстве вольных літаратараў. Але прайшоў час, і мы сталі амаль... аднагодкамі. Сёлета 11 верасня Вінцэсцю споўнілася 65 гадоў. Але што цяпер значаць шэсць гадоў розніцы?!

Па вялікім рахунку, Вінцэсць Мудроў быў адзіным чалавекам на Полаччыне, які падтрымаў мяне спачатку ў справе выдання альманаху «Ксэракс Беларускі», а затым і ў стварэнні ТВЛ.

Са студэнцкіх гадоў ён меў вопыт самвыдату, які, праўда, скончыўся сумна. Хлопцаў за рукапісны альманах «Блакiтны ліхтар» зацягалі па КГБ.

То бок вопыт не зусім станоўчы, можна сказаць, папераджална адмоўны. Нагадаю, што «Ксэракс» пачаў выходзіць яшчэ за савецкі часам, прыканцы 80-х. Але Мудрову ніколькі той

Што зжылося з лістападам

(Да творчага партрэта Міколы Пракаповіча)

Наша сяброўства пачалося ў студэнцкія гады, а назаўсёды зніталася ў лістападзе 1974-га, на семінары маладых літаратараў у Каралішчавічах. Яно мацавалася натхняльным подыхам коласаўскіх ялінаў з іскрынкамі першага

цеў бы мець народ за маўклівы статак». Гэтак сказаў паэт Пракаповіч у тадышнім інтэрв'ю газеце «Вечерний Брест». І прызнаваўся, што невыносна цяжка пры гэтым адчуваць, калі «твая праца, твае намаганні разбіваюцца аб глухую сцяну людскай абьякавасці, неразумення, прагматызму». Больш за тое, спробы «адушавіць» тую частку грамадства, што ўсмактала ў кроў дыктат ваявоў мінулых дзесяцігоддзяў, небяспечныя, пагрозлівыя для цябе:

*Спакушаная абяцаным раем,
раз'ятраная пахамі крыві,
няслася за сваёй здабычай зграя,
звужаліся, звужаліся кругі...*

Нагадаю, што апошня ў пройдзеным часе кніжка Міколы Пракаповіча — «Трохперсе» (2008 г.). Зборнік калектыўны, аднак перш за ўсё ягоны: менавіта яму належыць рыцарска-сяброўская ідэя паяднацца адной вокладкай з незабыўным марантыкам Міхасём Рудкоўскім і сціплым аўтарам гэтага эсэ. У сваім паэтычным раздзеле «Літары на літоўцы» Мікола Пракаповіч па думцы, па нерву душы акумулюе і ўласцівае вершам «суаўтараў». Кранае гама пачуццяў, з якімі ён асэнсцоўвае сённяшні ўласны маральна-псіхалагічны стан і стан краіны, народа. Пераважаюць характэрныя для цяперашняй беларускай паэзіі расчараванні, сумненні, трывогі. Паэтам-берасцейцам яны выказваюцца надзвычай абвострана, як, напрыклад, у радках пра адноўленую святыню Еўфрасіні Полацкай: «Крыж закліты — ён вяртаецца ў свой храм. Ці вернуцца душы, каб адраджыць Радзіму?...» У іншых радках, аднак жа, скрозь боль і роспач прабіваюцца прабліскі спадзеву і трывання: «Не зламацца... Хапіла б сілы дачакацца зоркі сваёй, — і з крыжа вырастаюць крылы, каб узяць цябе над зямлёй».

Самы пранізлівы, як на маё ўспрыманне, у Пракаповічавых «Літарах на літоўцы» верш пра радзінны кут, першакрыніцу жыцця. Такой шчыльнай ганальнасці, здаецца, не сустракаў у сябра ніколі раней:

*Знікае адзінае, што яшчэ маю, —
сядзіба радзінная пад небакраем...
Куды я ступлю са світалнага ганку,
калі ты забрала з сабой калыханку,
дзяцінства грыбное, пякучыя росы,
слядоў мой, безабаронны і босы?*

Ды ўжо сам зварот да непазбыўнага, самага святога хіба не зольны мацаваць дух, асцвяць чуліваю слязу? Яно ж было. Яно і ёсць — у сэрцы і памяці.

Міколаў бацька быў рабочым-партавіком, балазе замухавецкая вёска Пугачова лічылася прыгарадам Брэста, а неўзабаве ягонай «задымленай вуліцай з імем Суворова стала». Зацяты руплівец і маўчун, бацька мала ўмешваўся ў сынаву

школьную вучобу ды ў ягоныя захапленні. «Папраўлялі» іншыя, не менш зычлівыя людзі. Да яшчэ дзіцячых рыфмаванак-забаўлянак падахвоціў сусед, паэт і кампазітар-аматар з Масковіі Дзмітрый Васільеў. А ўжо на беларускі шлях скіравала школьная настаўніца Ніна Максімаўна Лук'янчык. Намацаваў Мікола свае нацыянальныя карані і самастойна — праз «ліцвінства» (што азначала — непадобнасць, адметнасць) тутэйшых жыхароў, праз непаўторную прыроду, нарэшце праз сваю генетычную павязь. Ягоны дзед Ілля (Гальяш) са Слонімшчыны слыў майстрам не толькі пілы і сякеры, з якімі хадзіў у заробкі, але і скрыпкі. Не адзін верш прысвяціў яму ўнук-паэт. Менавіта такім вершам адкрываецца першы самастойны зборнік Міколы Пракаповіча «Неад'емнае» (1982):

*Здаваўся бязважкім кляновы смычок
Натруджаным пальцам ягоным,
А скрыпку лагодна прымала плячо,
І хата сціхала ўтрапёна.*

Рыхтык малюнак з майго маленства! Скрыпка была адна на ўсю маю вялікую вёску і рэдка паяўлялася на вяселлях. Калі ж уключалася ў невялічкі аркестр, дык рабілася галоўнаю, «засланяла» і гармонік, і бубен. Зачароўваў усіх шчымымі напеў, што зыходзіў, здавалася, з самой музыкавай душы, заўсёды з адценнем журбы, нават калі гучала бадзёрая мелодыя для скокаў. Ці не перш за ўсё яна, скрыпка, увасабленне-сімвал і музыкі, і паэзіі, і мастацтва наогул?..

Гэтае, суб'ектыўнае, успрыманне пераносу на бліzkую мне паэзію майго сябра. Так, у вершах Міколы Пракаповіча гучаць «эпічныя» дуда і ліра, зазыўная труба і вячысты звон, аднак яны чаргуюцца, а мінорны голас скрыпкі чуюцца найчасцей, водгук яго ўлоўліваеш і ў інтымнай лірыцы, і ў творах грамадзянскіх, публіцыстычных. Яскравы кантрапункт, напрыклад, у такіх радках: «Ты апошні ў мяне — не знікай, астравок неспаганенай веры!» — і тут жа: «Быццам выйшаў адзін з цягніка часам золкім і шэрым».

Зрэшты, прыведзеныя радкі — з верша ўжо сталага паэта, аўтара зборніка з характэрнаю назваю «Мяжа надзеі» (1993), услед за якім паплылі матывы і зусім элегічныя, са скрыпкаю, што не спявае, а толькі «роспачная ўздыхае і слухае». У гады ж, калі ствараліся «Неад'емнае» і «На кругі свае» (1986), ні час, ні свет, ні будучыня не здаваліся шэрымі, святло пераважала над ценямі, смутак быў тым, што мы называем вядомым аксюмаранам «светлы сум» або, як Мікола Пракаповіч, «белай журбою». Гэта былі гады маладосці, кахання, марантыкі, якая ў студэнцтве паклікала паэта на сопкі ў Сібір, а пасля філфака брэсцкага педінстытута — углыб Палесся.

Настаўнічанне ў палескай глыбінцы, потым працяглая, у чатыры дзесяцігоддзі, праца тэлежурналіста, пазнанне самабытнасці краю ў людзях, у прыродзе, сярод якой жывуць, у іх гісторыі і культуры моцна паўплывалі на творчасць паэта, узбуйнілі і паглыбілі яе. Найперш — духоўна ўзбагацілі самога аўтара. Таленавітасць народа не цуд, а неад'емная рыса, што складвалася і развівалася цягам многіх стагоддзяў, народнае мастацтва — яе праяўленне ў людзях найбольш здольных. Тое самае і з азначаным паэзіі, калі без ідэалізацыі: гэта адна з формаў выказвання творчай асобы. Які ты ёсць у сваёй чалавечай сутнасці, такая твая паэзія. Ні больш, ні менш:

*Язычнік я.
Другой не маю веры.
І, заварожаны, гляджу,
Як тонкае лязо аеру
Блішчыць у кропельках дажджу...
...Тут ічырым быць я не баюся.
І як далёкі пращур мой,
Я зноў надоўга застаюся
Сам-насам з небам і вадой.*

Сёння язычніцтва, або паганства, з ягоным культам прыроды, роду і продкаў не рэлігійная вера, не светапогляд, аднак жа вялізны жыццядайны пласт мінуўшчыны, у якім нарадзілася столькі цудоўных вобразаў міфалогіі і фальклору, адкуль яны перайшлі ў прафесійную літаратуру і дасюль сілкуюць яе сюжэтамі, метафарамамі і г.д. І калі сучасныя паэты, у тым ліку Мікола Пракаповіч, не цураюцца біблейскіх матываў, дык «індустрыяльнай» паэзіі ў нас так і няма, як бы ў нядаўнім мінулым ідэолагі ні заклікалі творцаў ісці ў нагу з «жалезнымі поступам сацыялізму». Куды прывёў гэты поступ, мы добра ведаем... На бяздумную ды бяздушную меліярацыю, як і на чарнобыльскую бяду, берасцейскі паэт адгукнуўся адным з першых, і адразу ж трывога за будучыню роднай, такой любай яму зямлі стала скразною ў ягоных вершах і паэмах. Яна яшчэ больш абвастрыла погляд паэта-патрыёта на гістарычны лёс народа, на незлічоныя і шматгранныя праблемы сучаснасці. Добра, заўважу пры гэтым, што не ўмясцілася яна ў пракруставым горне публіцыстыкі, не шуганула толькі адкрытым, хай і палымным, словам. Як лірык, Мікола Пракаповіч заўсёды дбаў пра глыбіню, вобразнасць і душэўнасць сваіх твораў, таму кранаюць сэрца чытача, напрыклад, паэма «Неад'емнае» са славытымі маналогамі, «Казкай пра чорта» ды іншымі раздзеламі, паэма «На кругі свае» з трапяткім вобразам белай птушкі — пракаветнага духу Айчыны, змястоўныя баладныя цыклы гістарычнай тэматыкі, многія самабытныя вершы пра мову, тую самую «старую, якая не хоча паміраць» (Ніл Гілевіч). Ніхто, здаецца, так па-сучаснаму і так «па-свойму» не пісаў

пра стаўленне да роднай мовы сённяшніх маладых спажывацоў-пустадомкаў:

*...І папыліць у горад,
між кумпякоў і бульбы, —
мазолістых рук набыткам, —
у торбах, у сумках модных,
каторы ўжо раз забытая
мова мая — боль мой.*

Вельмі шкада, вядома, што апошнім, і немалым ужо, часам ліра (скрыпка) Міколы Пракаповіча маўчыць ці зрэдзь «правярае» струны. Скончылася «мяжа надзеі» на адраджэнне Айчыны і духу народа? Або на шчодрасць сваіх лістападаў? І ўсё ж гэта не азначае, што схалоднела душа. Яна, цёплая і жывая, шчыміць адзінотаю і, як раней, цягнецца да палескай прыроды, некранутыя астраўкі якой дзе-нідзе захаваліся, да мудрых і творчых людзей Палесся, хоць іх, на жаль, таксама ўсё менш, да нездрадлівых сяброў і сваіх вучняў-паслядоўнікаў, нарэшце, да Слова — уласнага тэлеэфірнага і пісанага іншымі ў кніжках.

Да кніжак многіх землякоў ён мае наўпроставе дачыненне, як да ўжо згаданага «Трохперся», як да анталогічнага зборніка берасцейскай паэзіі «Дзядзінец» або калектыўных зборнікаў твораў пачаткоўцаў, укладзеных ім. З ліку літгурткоўцаў, што займаліся пры абласным ДOME моладзевай творчасці пад апекаю Міколы Пракаповіча, даўно сцвердзілі сябе яркімі паэтамі Максім Шчур, Ярына Дашына, Сяргей Прылуцкі. Літаральна ў мінулым годзе, дзякуючы яму, укладальніку і «прадзюсеру», пабачыў свет зборнік «...І нараджалася Слова» з твораў былых і цяперашніх супрацоўнікаў тэлерадыёкампаніі «Брэст». Сярод аўтараў — Міхась Рудкоўскі, Васіль Жуковіч, Ніна Радгорская, Уладзімір Ягоўдзік, Таццяна Сапач...

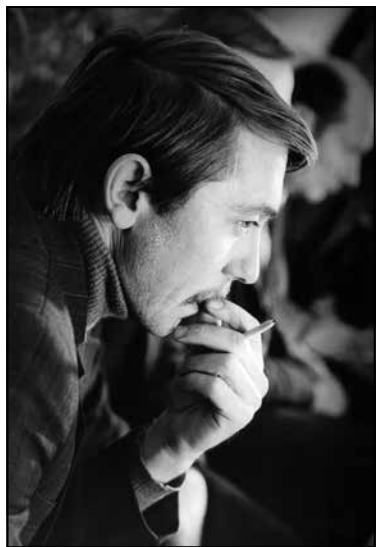
Ну а ўнёсак у айчынную паэзію ўласнымі творами — хіба ён малы? Не цягне на шматтомнік, аднак жа значны, і найперш — у патрыятычную лірыку, а таксама ў лірыку каханьня. У датклівага чытача на слыху, думаю, шмат якіх інтымна-спавядальных радкі Міколы Пракаповіча — ад «я спяшаўся лугамі роньнымі да даросласці напраткі» і да «з раніцы дворнікі спяляць на лісці абцасікаў след».

Перабіраю адносна новыя паэтавы вершы і шукаю пільна патрэбны для канцоўкі майго эсэ. Вось ён — «Дыялектыка». Адценняў сумна-іранічных знарок не заўважаю — мяне радуе воль гэта:

*...хапаю на поўныя грудзі
звонкі марозны ранак,
і як не было адчаю,
тупога падвальнага болю, —
я зноў залатога лісця,
пунсовых рабін абраннік!*

Як мага часцей такіх настрояў, сябра, ва ўсіх тваіх наступных лістападах!

Алесь Каско,
лаўрэат літаратурнай прэміі
імя Аркадзя Куляшова

Мікола Пракаповіч

снегу, зычлівымі, хоць не кожны раз ухвальнымі, словамі пра нашы вершапрактыкаванні такіх мэтраў, як Анатоль Вярцінскі, Рыгор Барадулін, Васіль Вітка, Еўдакія Лось, шматлікімі знаёмствамі з аднагодкамі, з якімі вялі спрэчкі не адно на паэтычных практыкумах. У кулуарах, вечарамі, распальваліся эмоцыі вакол яшчэ «падпольнага» тады «Сказа пра Лысю гару» і асабліва вакол «старой, якая не хоча паміраць», — роднай мовы. Даходзіла ледзь не да фізічных сутычак з тымі, хто ўжо меў партбілеты і адстойваў «мудрую» нацыянальную палітыку дзяржавы. Спадзяванні ж нашы былі іншыя — на народ ды найлепшых сыноў ягоных. Была вера і ў сябе, у сваю будучыню: «Абавязкова збудзецца ўсё, што сёння з лістападам не зжылося».

Ісці поплец з такім аптымістам і жыццялюбам было лёгка і проста, хай ты і больш павольны за яго, і ўсумнёны. Разам дэбютавалі ў «ЛіМе» — адразу ж пасля творчага семінара, у калектыўным зборніку «Нашчадкі» — у 1979 годзе, асобнымі кніжкам — у 1982-м... Мне, як і ягоным чытачам, ад самага пачатку ў вершах Міколы Пракаповіча імпаанавала яшчэ адна, апрача патрыятычна-багдановічаўскай, пуцяводная зорка: мройная зорка свабоды чалавека ад гвалту, прыніжэння, неабходнасці быць «вінцікам» бяздушнага грамадскага механізму. Паэт нярэдка — у вершах «Кола», «Крылы», «Маналог прыпражанага каня», іншых — выходзіць на маштабныя філасофскія абагульненні, і ўсё ж агульналюдскія каштоўнасці і каштоўнасці нацыянальныя ў яго неад'емныя, дзве іпагасі свабоды злітныя, як святло падвойнай зоркі ў Сусвеце.

Невыпадкава ў канцы 80-х — пачатку 90-х гадоў ён бярэ самы чынны ўдзел у адраджэнскім руху, як вядома, не толькі культурніцкім: «Быць па-за палітыкай сёння — гэта таксама палітыка, выгодная тым, хто ха-

Малюнак Адама Глобуса

Мулявін

Словы пра музыку

Адам ГЛОБУС

«Песняры»

Калі Уладзімір Мулявін адзін выходзіў на сцэну і пачынаў спяваць, гэта быў ансамбль «Песняры»; а як вялікі ансамбль з назовам «Песняры» выходзіў на сцэну ды граў-спяваў без Уладзіміра Мулявіна, гэта былі ўжо не «Песняры», а нейкія «Сябрукі», нейкія «Верасні», нейкія «Дзяды», нейкія «Асілкі» ці яшчэ нехта з кімсьці.

«Песняры» і Уладзімір Мулявін для мяне — з'явы непадзельныя. Нейкі час пасля смерці Уладзіміра Мулявіна ўсе спадзяваліся, што ансамбль можа заставацца «Песнярамі» і без свайго заўсёднага лідэра, бо хапала ў ім выдатных музыкаў, якіх ведаюць і любяць. Барткевіч, Кашапараў, Дайнэка. Місевич... Выдатныя творцы. Таленавітыя музыкі. Запамінальныя і пазнавальныя. Іх паважаюць і іх па-сапраўднаму любяць, але не так, як любілі і паважалі Уладзіміра Мулявіна. Іх любяць значна менш, таму і «Песняры» без Уладзіміра Мулявіна больш не «Песняры».

Мне было цяжка гэта прызнаць, але я гэта зрабіў. Варта бало і ўсім астатнім пагадзіцца з такім сумным і невыпраўляльным фактам.

Багушэвіч

Новая беларуская паэзія пачынаецца з верша Францішка Багушэвіча «Дудка беларуская», з радка «Эх, скручу я дудку...».

Падобным чынам новая беларуская песня пачалася з кампазіцыі «Песняроў»:

Ой, ранааа на йвана...
Проць Івана ночка мала.
Ой, ранааа на йвана... (2 разы)
Дзе Купала начавала?
Ой, ранааа на йвана... (2 разы)
Начавала ў чыстым полі.
Ой, ранааа на йвана... (2 разы)
Чым Купала вячэрала?
Ой, ранааа на йвана... (2 разы)
Вячэрала белым сырам.
Ой, ранааа на йвана... (2 разы)
Чым Купала запівала?
Ой, ранааа на йвана... (2 разы)
Запівала гарэліцай.
Ой, ранааа на йвана...

У кожнай справе важна пачаць, важна скрануцца з мёрт-

вай кропкі, важна зрабіць першы глыток паветра і выдыхнуць... У «Песняроў» атрымалася надаць новае дыханне старым беларускім песням. Уладзімір Мулявін набраў поўныя грудзі паветра і выдыхнуў:

Ой, ранааа на йвана...

Сцэнічны касцюм

Некалькі разоў мне пашанцавала, і я трапіў на застолле разам з Уладзімірам Мулявіным. Не буду казаць, што я з ім выпіваў. Ён гаманіў, жартаваў і піў з іншымі людзьмі, а я куляў чарку на другім канцы стала. Тыя вечары запомніліся яшчэ й тым, што з усёй самай рознай публікі Уладзімір Мулявін быў адзіны, хто з'явіўся на свята ў сцэнічным касцюме. Святары і вайскоўцы таксама папрыходзілі ў парадных строях, але такой формаю нікога не здзіўлялі і не радавалі. Уладзімір Мулявін радаваў і здзіўляў, бо мог жа прыйсці на свята і ў цывільнай адзежы, а ён прыходзіў у шляхетным строі стара-беларускага магната. Зразумела: у такім шыкоўным строі музыка адразу рабіўся цэнтрам увагі. Мне было прыемна на яго глядзець, зрэшты, я перакананы, што шмат каго радавала прысутнасць на свяце такой яркай і самабытнай зоркі, як пясняр Уладзімір Мулявін.

Кіраванне

Уладзімір Мулявін не проста ўзначальваў ансамбль «Песняры», ён ім кіраваў, і кіраваў жорстка. У «Песняроў» была адна думка, і гэтая думка належала Уладзіміру Мулявіну. У «Песняроў» было адно меркаванне, і яно таксама было мулявінскае. На ўсе пытанні ў ансамблі «Песняры» адказваў адзін чалавек — Уладзімір Мулявін. Калі ён сказаў: не браць капэрты з грашмыа ад удзячных слухачоў, значыць, ніхто з песняроў не бярэ капэрты. Ала брала, Іосіф браў, Вахтанг браў... Усе бралі, а «Песняры» не бралі, бо так вырашыў Уладзімір Мулявін. Наракаць наракалі, скардзіцца скардзіліся, нават абураліся такім антыэканамічным загадам кіраўніка, але не парушалі яго. Спрэчка песняроўскага музыкі з Уладзімірам

Мулявіным магла лёгка скончыцца выгнаннем з ансамбля. Ніхто не хацеў рызыкаваць, усе падпарадкоўваліся, бо гэта было разумна і плённа.

Народнасць

Пасля выхаду на кружэлках двух вялікіх альбомаў папулярнасць у «Песняроў» Уладзіміра Мулявіна стала феноменальнай. Калі ў мінскім Палацы спорту ўлады дазвалялі прадаць квітку на дзесяць канцэртаў, «Песняры» гралі дзесяць аншлагаў узапар. Яны гралі па два канцэрты на дзень. Каб можна было атрымаць дазвол на дваццаць канцэртаў, публіка зрабіла б і дваццаць аншлагаў, не сумняюся. І так па ўсёй Беларусі, і так па ўсім СССР. У піцёрскай мастацкай вучэльні студэнты з Кемерава цэлаю ноч спявалі нам — мінскім студэнтам — песняроўскія песні. Яны дакладна вымаўлялі ўсе беларускія словы, а потым прасілі нас патлумачыць іх сэнс.

Пра Уладзіміра Мулявіна раскаваліся легенды. Адну такую легенду я пачуў ад Уладзіміра Сцяпана... Знаёмыя чакалі цягнік «Мінск-Гомель», сядзелі на пероне і трэнькалі на гітары. Да іх падышоў Уладзімір Мулявін. Жэстам папрасіў гітару. Сыграў. Вярнуў гітару і сышоў. Ні слова не сказаў, проста паказаў, як трэба іграць. Падобнае апавяданне я чуў і ад Хведара Сарокі... Мая Алена раскавала пра суседа, які вечарамі ў іх мінскім двары за кінатэатрам «Цэнтральны», бывала, з'яўляўся і весяліў мелюзгу сваімі песнямі пад гітару. Пазней яна пазнала ў гэтым вясёлым вусатым дзядзьку Уладзіміра Мулявіна...

Некалі мастацтвазнаўцы і літаратурныя крытыкі шмат пісалі пра народнасць у літаратуры і мастацтве. Як для мяне, жыццё і творчасць Уладзіміра Мулявіна проста ўзорны прыклад гэтай самай народнасці.

«Ручнікі»

Ёсць яшчэ адна дэталю, якая ярка падкрэсліць народнасць Уладзіміра Мулявіна... На першым вялікім дыску «Песняроў», на другім баку, які пачынаўся кампазіцыяй «Ручнікі», было пазначана, што гэта песня народная. Насамрэч словы песні напісала выбітная мінская паэтка — Вера Вярба, а музыку да іх прыдумаў вядомы настаўнік з Полацка — Мікалай Пятрэнка. Амаль дзесяць гадоў дыск перадаваўся з памылкаю, і толькі ў 80-х, калі перавыданне рабілі на рыжскім заводзе грампластынак, памылку выправілі. Зрэшты, я лічу, што песня «Ручнікі» бясспрэчна народная, бо любімая, бо выкананая сапраўдным народным артыстам Уладзімірам Мулявіным... Сама Вера Вярба — Гертруда Пятроўна Сакалова — да ўласнай народнасці ставілася іранічна. Яна да ўсяго на свеце ставілася з гумарам і любіла гучна пасмяяцца. Таму пэнт Максім Танк трапна апісаў Гертруду Пятроўну адным сказам: «Яе ручнікі даўно паплылі, а яна ўсё стаіць на берэзе і рагоча...»

Блакiтная крамка

Для маіх раўналеткаў нават выпадковая сустрэча з Ула-

дзімірам Мулявінам рабілася падзеяй. Ён быў для нас знакавай постацю, славаццю, прыкметай, адметнай часткай нашай сталіцы, свайго раёна, свайё вуліцы і нават свайё крамы. Пра Уладзіміра Мулявіна можна было пачуць нешта новае і зусім нечакана... «Пытаешся, дзе я жыў? Там, дзе заўсёды жыў — раён вуліцы Някрасава. Некалі ў нашым раёне стаяў кінатэатр «Вымпел». Памятаеш такі? Побач з ім стаяла крамка, пафарбаваная ў густа-блакітны колер. Я ў тую крамку і хадзіў па віно, па цыгарэты, па хлеб. Уладзімір Мулявін у тую крамку заходзіў. Стаяў у чарзе, як і ўсе мы. Жонка Мулявіна таксама ў нашу блакітную крамку прыходзіла. Мулявіных усе ведалі. Паважалі. Жонка ў Мулявіна заўважна кульгала, гэта нас моцна здзіўляла. Кінатэатр «Вымпел» і блакітнай крамы даўно няма. Даўно... Цяпер там стаіць універсам «Рыга». Па хлеб я хаджу ў «Рыгу»...»

Лондан

У партрэтнай галерэі «Ты нарадзіўся не тут» змясціў я занатоўку пра вялікага песняра Уладзіміра Мулявіна...

Каб лёс дазволіў песняру Мулявіну нарадзіцца ў Лондане, ён стаў бы швейцарам у пяцізоркавым гатэлі, прагульваўся б па ганку ў малінавым камзале і ціха насвістаў у бухматыя вусы песенькі бітлоў...

Касіў Джон канюшыну, (3 разы)
Паглядаў на дзядзіну.
Ёка Она жыта жала (3 разы)
Ды на Джона паглядала.
Ці ты Джон? Ці ты не? (3 разы)
Спадабаўся ты мне...

Занатоўка друкавалася ў «Нашай Ніве». Ці спадабалася яна Уладзіміру Мулявіну? Не ведаю, але ў суд на мяне за тую публікацыю не падавалі. Збіраліся... Не Уладзімір Мулявін, а Элеанора Язерская збіралася, але разумныя сяброўкі не далі ёй зрабіць гэтка памылковы крок.

Мянушка

Муля — такую мянушку меў Уладзімір Мулявін. Так яго называлі ў музычнай тусоўцы, так яго і ў народзе называлі. Вымаўлялася мянушка мякка, нават неяк салодка прамаўлялася, бо з любоўю, з вялікай любоўю. Барткевіч і Кашапараў, безумоўна, атрымлівалі больш любоўных паштовак і лістоў, чым Уладзімір Мулявін. Яны ў «Песнярах» неслі цяжар відных жаніхоў, але любоў да Мулі была большай за эратычную, яна была шырэйшай, бо Мулю ўвесь народ любіў, за ягоныя песні.

Страчаная магчымасць

Жэня Эльпер прапанаваў мне напісаць тэкст для песні. Раней я пісаў самыя розныя вершы, але першыя песенны тэкст напісаў на замову. Эльпер паклаў верш на музыку, атрымалася песня пра горкае каханне. Пра такое цяжкае каханне, калі можна казаць: «Гары яно гарам такое каханне!» Жэня ніколі не сумняваўся ва ўласных кампазітарскіх здольнасцях, таму панёс свой вальс Уладзіміру Мулявіну. Здарыўся цуд: наша першая песня спадабалася мэтру; і ён паабяцаў яе выканаць.

Такое абяцанне натхніла на працу. Мы хутка напісалі яшчэ некалькі песень. Жэня Эльпер пазнаёміў мяне з кампазітарам Яўгенам Магаліфам. Для Магаліфа я таксама хутка зрабіў некалькі тэкстаў... Мінуй год. У маладосці адзін год — гэта як пяць гадоў у сталасці, а можа і ўсе сем. Жэня Эльпер стаіўся чакаць. Ён пайшоў да Уладзіміра Мулявіна і забраў у «Песняроў» нашу песню. Праз пару тыдняў яе запісалі «Сябры». На тэлевізіі знялі нават кліп з той кампазіцыяй. Выкананне атрымалася выдатным, але ж не песняроўскае і не Мулявінскае. Каб можна было вярнуцца ў мінулае і нешта там змяніць, я вярнуўся б і ўгаварыў Жэню Эльпера пачакаць і дачакацца таго дня, калі Уладзімір Мулявін заспявае:

У садзе стаяла зялёная вішня.
Дзядзіна кахала,
а замуж не выйшла...

Зорнасць

Зоркі вабяць свайё геніяльнасцю. Узнікае жаданне наблізіцца да зоркі, падысці як мага бліжэй, загаварыць, пасябраваць. Таму вакол знакамітых музыкаў віруе зграя фанатаў. Прабіцца праз такіх фанатаў цяжка. Зорку ахоўваюць. Мае стасункі з рознымі зоркамі сцэны, мастацтва і літаратуры, прывялі да сумнаватай высновы. Трэба ахоўваць не толькі зорку, а і сябе трэба стрымліваць ад набліжэння да генія. Можаш пабачыць побыт таленавітага чалавека і назаўжды расчаравацца.

Шмат хто пасля блізкага знаёмства з Уладзімірам Мулявіным расчараўваўся ў ім. Так было з Пітам. Ён усё жыццё марыў пасядзець за адным сталом з кумірам. Разам выпіць, разам пайграць на гітарах. Піт дамогся свайго, яго запрасілі да генія сцэны. Пасядзелі, выпілі... «Адам, я скажу табе шчыра. Скажу, як думаю. Дам парад... Не выпвай з Мулявіным. Запросьяць — адмоўся. Хай ён для цябе застаецца выдатным артыстам...» Тое шчырае і трагічнае апавяданне Піта спыніла мяне не толькі ад збліжэння з Уладзімірам Мулявіным, яно дапамагло мне сфармуляваць парадокс, які варта паўтарыць... Трэба ахоўваць не толькі зорку ад нахабных фанатаў, а і сябе трэба стрымліваць ад набліжэння да генія.

Карона

Уладзімір Мулявін з тых адораных вялікім талентам творцаў, побач з якім пастаяць на сцэне — вялікі гонар. У юнацтве я нават марыў пра тое, што некалі буду сядзець перад выступам у адной грывёрцы з самім Уладзімірам Мулявіным. На «Рок-каранацыі» я пабыў на сцэне з Уладзімірам Мулявіным. На той сцэне ў той вечар уся беларуская рок-тусоўка грала, танчыла і спявала, але Уладзімір Мулявін запомніўся мне каралём нашай рок-сцэны.

Думаю што залатая рок-карона нумар адзін дагэтуль застаецца на галаве Уладзіміра Мулявіна. У кожнага народа ёсць свой вялікі рок-кароль. У амерыканцаў гэта Элвіс, у ангельцаў — Джон Ленан, у рускіх — Віктар Цой, а ў нас — Муля, Мулявін, Уладзімір Мулявін.

Хвіліны шчаснасці

Ірына ЛЯШКЕВІЧ

Вас я чакала, пэўна, Вас...
Калі апошні промень згас
Малінавага дня.
А шаты неба нада мной
І вечар сіняю сцяной —
Найблізкая радня.
Вам я шаптала, пэўна, Вам
Каханьня словы, а багам
Малітвы ўдзячнасці.
Там сцежка вузкая ў траве, —
І вэлюмам туман плыве,
Хвіліны шчаснасці.
Вы ўсё ж былі, напэўна, Вы...
Зляцелі гусі на ставы
З нябёс анёламі.
Пяшчотнасць Вашых вуснаў, рук...
А сведкі — той магутны дуб,
Жаўрук над сёламі.

Мне важна ведаць, што Вы ёсць
У гэтым тлумным, шэрым свеце,

Што ў Вашым сэрцы я не гасць,
Як нечаканы снег на квецень.
Што ў вашым сэрцы я — вясна...
З вясной пяшчота і надзея.
Я — ноч жаданняў давідна.
Я — цёплы промень, што сагрэе.
Мне трэба ведаць, што Вы ёсць,
Такі сапраўдны ў маёй мары.
Ваш светлы позірк, маладосць
Ці адшукаю ў нечым твары?

не дакранайцеся ні позіркам, ні словам.
мы ведаем дарэмнасць спадзяванняў.
каханне наша птушкай папяровай
растала ў тым дажджлівым шэрым ранні.
і не было ні жалю, ні самоты,
і згас на вуснах спешны пацалунак,
аледзянеласць, холад адзіноты
і пустата асірацелых мараў, думак.

Не для нас гэты вечар сіні...
для мяне...
будзе саладка ад «марціні»,
жаль міне.
дзень шалёны нарэшыце змогся,
недзе знік.
над налітым жыццём калоссем
птушкі крык.
між зямлёю і небам пастка
для душы.

маё цела даўно па частках...
на крыжы.

Каханне трэба заслужыць
ці нават вымаліць у Бога,
каб на апошняй той мяжы
не вінаваціць анікога.
Лепш адзінота без маны,
паклон адбіць свайму парогу,
лепш прыхінуцца да сцяны,
чым да пляча табе чужога.
Лепш побач крочыць, нібы цень,
і не парушыць лёсу нітку.
Уранку сонечны прамень
вянчальнай абаўе наміткай.
І за анёлам прашапчу
малітву ціха, слова ў слова:
— Я быць каханаю хачу
і шчасце перажыць нанова...

і гэты сум, дзе ты далёка...
і гэты сон, дзе побач ты...
і сэрцаў рытм... і часу крокі...
мой любы, грэшны і святы,
мой неспакой і душ суладдзе,
мой родны і навек чужы...
для іншых у эдэмскім садзе
даспее яблык...
На мяжы,
на вастрыі «хачу і нельга»

спрадвечна — альфа і амега...

Дарогі клін губляецца ў завеі.
І клінам свет сышоўся на табе.
Што мары?! Калі марныя надзеі.
Што ночы?! Калі сны мае ў журбе.
А лес стары, працаты нематою,
Трымае неба голлем верхай,
Нібыта зберагчы імкнецца тое,
Святое, што даўно згубіла я...

вераснёвая, верасовая,
журавінная, жураўліная
мая восень... і ты часовая...
у самоце сваёй бязвіннай...
адшаптала дажджамі нуднымі
мае ночы, бяссонніц поўныя.
я прад Богам адным падсудная,
і з людзьмі перад Богам роўная...

у восеньскай імжы
не выплакаць самоты.
мы разам на імшы.
мы дзве з табою ноты.
расквечу твае сны.
сагрэю тваё ранне.
так доўга да вясны!
так блізка да кахання!
імгненні цішыні,
там унісонам сэрцы.
і светла з вышыні
нам рана усміхнецца.

У рытме сэрца

Марыя БАРАВІК

Я дакранулася галінкай успамінаў
Да цішыні празрыста-салаўінай:
Зайшліся ногі холадам расы,
Зайшлося сэрца ад прастор-красы;
І раница раскрылася з нябесаў,
Туманныя парасляталі косы,
З лясной кішэні сонейка вымае...
І падрастаю я ў абдымках мая,
Гатовая шырока распушыць
На жаўтаквецці пачуццё душы...
Душа й цяпер ляціць на жаўтаквецце
У захапленні — цуда зразумець.

Ідзе адухаўленне

Прыціхлі дрэўцы ў перамоўі,
І схопленыя ў плынь ракой.
Прышло здзіўленне — у бясслоўе:
Абняў душы Анёл-спакой.
Яна ж у квецені вясновай
П'е боска-думкавы настой.
І ў час перамянення ў слова
На міг зрабілася святой.
У ёй ідзе адухаўленне:
Іскрыцца ўдзячнасцю за цуд
Маіх прасветленых імгненняў
І лёсавай сцяжынкі тут...
Без крокаў розных у заблуд.

Васілёва хатка, як мая

Упершыню ля хаткі-музея Васіля Бы-
кава, жнівень 2004 г.

Узыходзіць згадка: ля ваконца,
Дзе над хаткай валадарыць сонца,
Мой сланечнік ціха выгнуў шыю —
Зазірнуць, як мама нешта шые
(Вокам блізка мацае радочак).

Там п'е і татаў малаточак...
...Во ў грудзях застукаў малаточак.
У хацінцы згадка плакаць хоча —
Так падобна Васілёва «зала»
На маю, якая сны люляла.
І свято падобнае пад сонцам.
Верабей чырыкнуў над ваконцам.
Успамінам апаліла як!
Васілёва хатка, як мая.

Імгненне адзінай сустрэчы

На сцэжы, дзе вечная спешка
І думкі лятуць у бяздонне,
Аднойчы сустрэліся ўсмешкі,
Сышліся ў знаёмстве далоні.
Мільгнуў ён зусім несуровы:
Прыселі над позіркам бровы
Насупраць маіх летуценняў —
Такое сустрэчы адценне.
Адзінай далёкай сустрэчы...
Успырхнулі косы на плечы —
Мая разганялася сцежка —
Зазыла на Быкава ўсмешка.

Твой сэрца боль правераны любоўю

Ачмут вушам і стомленым вачам
Падносіцца, часцей, на чужаслове...
Дык франтавую праўду вывучаць
І выкладаць даў Бог на роднай мове.

Ты, беларус, піў з келіха вайны,
Дзе напіваўся дол чырвоным сокам.
І памяць не цэнзуравала сны,
І ўсё, што сэрца выхапіла вокам.

Табе радкі прадыхтаваў сам боль.
Адкрыў: вайна не лічыць пагалоўя;
Дык памяць... ад яе і жар, і золь,
І па жыцці — з сумленнем суразмоўе.

Як гэткаі раднаслоў не зберагчы
У Беларусі для яе здароўя?
Ды будзе нам абараніцца чым
І на гады жыцця, і на вякоўе.

Ты, Васілёк, на Небе не тужы!
Твой сэрца боль правераны любоўю:

Прызваны кнігі Быкава служыць
Паўсюль!
І, нават, на франтах двухмоўя.

23 чэрвеня 2018 г.

Баравічок ад сон-травы

Прыціхлы жаль зірнуў з душы:
Я спатыкнулася на даце
(Без памінальнае імшы)
Па незабыўным, любым браце.

Парою лісця і травы,
Што пахаваны, забываю.
Ён на ўсю поўню быў жывым,
І поўня помнасці жывая.

Баравічок ад Шош-ракі
(Маладзічок калісьці мамін).
Яна мне словы-светлячкі
Ушыла пра яго — у памяць.

Слязой празрыстай — не рукою
Яна мне іх «уштабнавала».
Пёк яе сэрца неспакой,
І добрая душа трывала.
Я каля мамы той парой
У свет свой клікала надзею,
Падфарбаваную зарой —
Усходнім сонцам ад Мацвевя...

Дык абвастрыўся слых душы
Да памяці, якая — слова.
Снягамі не зацэрушыць.
Вясна расплакацца гатова.

Баравічок ад сон-травы
З усмешкай на арбіце сонца,
Ужо маўчаннем ззяць прывык
Мне ў сум з партрэтнага ваконца.

Браток ад сцежак баравых,
Ад піцерскіх мураў бетонных,
Сасніся мне, прыйдзі жывы
У гэты верш безабаронны!

Пішы, пяро маё, пішы
Пра сон жывы, пра сон працяглы!
Як ціснецца сляза з душы —
Зіхцець на радасці засмяглай!

Гляджу, як хмара цёмнасцю расце.
Увесь настрой мой у яе хвасце:
Трывогаю скапіўся, загусцеў
І перабег на птушак у гняздзе.
Гняздо ж трымае не асілак-дуб —
Стаіць у кепцы электрычны слуп.

Карніз ваконны густа слёзы лье.
Во так мне нешта кажучы дні мае.
Во тут душа была ў бядзе штодзень,
У сне яна з'яўляецца, як цень.
І толькі ўздых на выхадзе з начы:
Не ведала, як ёй дапамагчы.

Бывае сон, які святлом уразіць.
Тады заружавее дух фантазій.
Мой белы свет праходзіць праз мяне.
І гэткаі шляхам сэрца не міне.
Найсамым цэнтрам, хоць і звонку гне,
Бог — яўна адчуваю — ува мне.

Пейзаж любімы радасці вясновай
Прывязаны да памяці душы.
Ён прылягае да свайго высновы:
Што бліжняе — дык тым і даражы.
Куточкам помным, словам з наваколля,
Што ў слых кідаецца абдымкамі з душы.
Яго ты з вуснаў не ззаяні ніколі,
Па-роднаму любі! І будзеш жыць.

Твой ззяе німб

Прыснілася мне цёмная аблога
І ўзрытая наперадзе дарога...
Дык кола навакола галавы —
Твой ззяе німб у холадзе і змроку —
Ратуе нас у хвалях ветравых
І не дае нам запаволіць кроку...
Дык пра цябе радок — узнёслы гук,
Сардэчны стук ад радасці і мук.

Усё, што робіш ты, па-боску годнае,
І навакол цябе ўсім неабходнае —
Ахвяравальная самааддача,
У рытме сэрца свайго гарачага.
Яна — жыццё тваё, адно, адзінае,
Мая радноткая, мая любімая.

Выправа

Франц СІЎКО

Ужо колькі хвілін мінула, як тралейбус знік за паваротам, а Ходзюшы ўсё ніяк не наважацца пайсці з прыпынку. Стаяць на краі ходніка ды раз-пораз пазіраюць адзін на аднаго ў чаканні, хто ж першы зробіць, нарэшце, крок насустрэч невядомасці.

Што гэты аддалены ад цэнтра горада раён зусім не шыкоўны, яны зразумелі адразу, як толькі выйшлі з тралейбуса. Абсаджаная кволымі дубчыкамі клёнаў вулка, дарма што назву мае даволі гучную — Юбілейная, — нагадвае беднаватыя на цікавосткі закуткі на ўскраіне іх роднага гарпасёлка. І калі б не некалькі адносна новых дзевяціпавярховікаў наўзбоч купкі нехлямяжых хрушчовак уздоўж яе, дык, мабыць, і воку тут, на гэтым чатырнаццатым прыпынку ад чыгуначнай станцыі, запініцца не было б на чым.

Асабліва псуе ўражанне ад мясціны густы шараваты налёт на ўсім. І не дзіва: крокаў за сто ад прыпынку вольна, бы прытомлены касец рукамі-нагамі на пожны падчас адпачынку паміж пракосамі, раскінуўся карпусамі гаспадарчых ды розных іншых пабудоваў хлебазавод. І хоць ужо даволі позна і працоўны дзень на іншых прадпрыемствах даўно скончыўся, ён усё шуміць, шуміць ды поўніць паветра пахам ці то гарэлае рощчыны, ці то скарынкі, ды нястомна церусіць на прылеглыя дрэвы крупкамі драбнюткага, амаль нябачнага мучнога пылу. Пыл гэты так чэпка ўеўся ва ўсё навокал, што без яго ўжо тутэйшы краевід і ўявіць немагчыма.

Васіль Зыгмунтавіч, які ад гадоў студэнцтва памятае закуткі абласнога цэнтра куды весялейшымі, чым яны вымкнуліся насустрэч яму і ягонай жонцы Алене Сяргееўне цяпер, у гэты цымяны трывожны надвячорак, похапліва кідаецца да акенца ведамаснай крамкі з надпісам «Гарачы хлеб» акурат у сцяне вытворчага корпуса.

— Два боханы! — гукае энергічна, быццам жадае гэтакім чынам хаця б збольшага падсаладзіць уражанне ад убогасці мясціны ды разам суняць неспакой, што ўсё больш з кожнаю хвілінай ім авалодвае.

— Ажно два! — ахае Алена Сяргееўна. — Вася, навошта, ну навошта табе гэтулькі хлеба? Ці не запасы ты надумаўся рабіць з тутэйшай прадукцыі?

— А калі і запасы? — адказвае ён хуткагаворкаю і піае яшчэ цёплыя боханы ў сумку. — Ты ўпадзёная, што там... што... што яны нас пакармяць?

— Не пакармяць — сваім абываемся. Вунь колькі чаго яшчэ ў

валізе засталася, што ў цягніку не даелі. Як-небудзь будзе, з голаду не памрэм. А табе нервы, Вася, няйначай, трэба лячыць. Вазьмі сябе, нарэшце, у рукі, будзь жа мужчынам.

— Во-во, як-небудзь, — не зважаючы на жончыну парадую наконт лячэння нерваў ды брання сябе ў рукі, працягвае Васіль Зыгмунтавіч. — Святыя словы. А во і ці не іхні дом... Ага, ён, здаецца: Юбілейная, 26...

— Бач, і нумар дома памятаеш... — дзівіцца Алена Сяргееўна. — Звычайна і ўвагі на такія дробязі не звяртаеш, а тут... Як адмыслова загадзя запамінаў. А хваліўся надоечы, што ўсё абывае, што і валасіна з галавы, маўляў, з-за гэткае драбязы не ўпадзе...

Васіль Зыгмунтавіч моўчкі, з выразам няёмкасці на твары, быццам заспеты за чымсьці саромным школьнік, пасоўваецца ўбок, падаючы тым самым жонцы знак, каб ішла наперад. Ён заўсёды так робіць у хвіліны разгубленасці, а якраз у гэты не па-летняму прахалодны апошні дзень чэрвеня разгубленасці, што яму самому, што Алене Сяргееўне, хоць яна выгляду пра тое і не падае, хапае з каптуром.

У абласны цэнтр Ходзюшаў, дыспетчарку і начальніка аўтабазы раённага гарадка Н., людзей зусім не авантурных і да вандровак не надта ахвотных, паклікала справа неадкладная і сур'ёзная. Такая тэрміновая, такая неспадзеўная завіхурыла гэтых прыстойных, звыклых да размеранага ладу жыцця людзей справа, што тэрміновей ды неспадзеўней наўрад ужо і бывае.

Тры дні таму іх адзіная дачка Света, студэнтка-чацверкурніца, аб'явіла бацькам, што цяжарная. Прыехаўшы пасля летняй экзаменацыйнай сесіі дадому, з тыдзень употай па кутках катэджа штосьці румзала, пакуль не набралася смеласці ва ўсім прызнацца. Прызналася, вядома, толькі маці, а тая ўжо выбрала зручны момант, асцярожна, як толькі магла і ўмела, падзялілася навіною з мужам.

Першым памкненнем Васіля Зыгмунтавіча, чалавека эмацыйнага і, у адрозненне ад жонкі, даволі ўспыхлівага, было

адразу ж сарвацца з месца ды ляцець у горад, каб збіць крыўдзіцеля дачкі на горкі яблык. Збіць, стаптаць нягодніка нагамі, скрываўіць, змянташыць таго незнаёмага Каханчыка (і прозвішча ж якое, бы знарок, Бог даў вылюдку!) так, каб да скону зарокся крыўдзіць безабаронных дзяўчат.

Што іхняя з Аленай Сяргееўнай дачка Света, колішня школьна выдатніца ды і ва ўніверсітэце студэнтка не апошняя, з катэгорыі дзяўчат менавіта такіх, безабаронных, Васіль Зыгмунтавіч не сумняваўся ніколі. Таму так і пераняўся прыкраю гісторыяй ды расквяліў сябе злосцю і прагаю справядлівае помсты мярзотніку Каханчыку, што Алене Сяргееўне давялося нямаля прыкласці намаганняў, каб давесці мужу, што дурнымі эмоцыямі сітуацыі не выправіш, а

цяпер дакладна сказаць, ад каторага носіць у чэраве дзіця...

Збіты з панталыку гэтакім нечаканым паваротам справы Васіль Зыгмунтавіч увобміг палагаднёў ды і, як гэта заўсёды рабіў у слізкіх сямейных сітуацыях, аддаў ініцыятыву яе ўладкавання ў жончыны рукі. Калі так, то хай, маўляў, самі кабэткі, сталая і маладая, цяпер разбіраюцца, хай даюць некая усёй гэтай дурноце рады.

Алена Сяргееўна ўзялася за справу энергічна, па-дзелавому. Распытала дачку падрабязней, што ды як, намацала ў ланцугу падзей найбольш слабое звяно, зняла з рахунка ў банку пэўную суму грошай для вяжы ў горад ды і выправіла Васіля Зыгмунтавіча ў той жа вечар на станцыю па квітку.

«Паедзем да гэных Каханчыкаў», — сказала коратка, але цвёрда. Васіль Зыгмунтавіч

Фота www.forum.awd.ru

Асабліва псуе ўражанне ад мясціны густы шараваты налёт на ўсім. І не дзіва: крокаў за сто ад прыпынку вольна, бы прытомлены касец рукамі-нагамі на пожны падчас адпачынку паміж пракосамі, раскінуўся карпусамі гаспадарчых ды розных іншых пабудоваў хлебазавод

наадварот, толькі яшчэ больш сапсуеш. І што калі нешта ўжо рабіць — дык рабіць грунтоўна, як след пралічыўшы ўсе хады ды абдумаўшы магчымыя наступствы.

Злосць галавы сям'і пратрывала паўсутак і затым пачала некая вачавідзь мізарнец. Бо справа са Свецінай цяжарнасцю аказалася не такой прастай, як здалося бацькам напачатку. Дзяўчына, як высветлілася падчас далейшых распытаў, сама выявілася яшчэ тою цацай: так забыталася, дурніца, у адначасовых стасунках з двума сваімі каханкамі, што нават не магла

прапанаваў ехаць на службовым аўто, але яна не згадзілася. «Вазьмі вадзіцеля, дык толькі потым лішні сведка будзе. А дзе сведка, там, вядома, і плёткі. А нам гэта трэба?», — сказала як адрэзала, і на тым справа і вырашылася.

У пад'ездзе дома Каханчыкаў пануе ўласцівая гэткай пары сутак ціша. Людзі, відаць, толькі што павярталіся з працы і цяпер, перш чым разбрыдацца па кутках, займаюцца на кухнях прыгатаваннем перакусу або проста

адпачываюць пры тэлевізарах ды кампутарах, скідваюць з плячэй цяжар абрыдлых працоўных абавязкаў. Выключэнне складаюць двое выпівох, што шубуршацца ў куце пры сходах, не маючы сіл зрабіць апошняе намаганне на шляху да парога ўласнае кватэры, то хістаюцца бязладнымі кулямі ад сцяны да сцяны, то ў марным памкненні не ўпасці чапляюцца рукамі за стыканы недакуркамі драўляны вазон з чэзлай кітайскай ружаю наўзбоч смеццеравода.

Дзверы адчыняе Алене Сяргееўне і Васілю Зыгмунтавічу даўгалыгі хлопеч гадоў дваццаці пяці. Ледзь паспяваюць госці сказаць, хто яны, ды стаць сведкамі знякавеласці маладзёна, як з другога пакоя выходзіць у калідор жанчына з дзіцем на руках.

— Лёша, хто тут? — пытаецца і перадае дзіця хлопцу. Той пераймае немаўля з рук жанчыны, моўчкі нясе зноў у пакой, з якога яна толькі што выйшла. Дзіця керхае, мэкае, і голас яго, крыху сіпаты, быццам прастуджаны, падаецца Ходзюшам нейкім занадта, як для такога малага чалавечка, дарослым.

— Мы Ходзюшы... — як мага больш гучна, быццам імкнучыся збіць тым самым градус собскае няўпэўненасці, пачынае Алена Сяргееўна. — А вы...

— А, Ходзюшы, вось што! Вельмі, вельмі прыемна, — імгненна, нават некая занадта ўжо паспешліва, як для такой двухсэнсоўнай сітуацыі, рэагуе на словы госці жанчына. — Я Марыя... Марыя Ігараўна, гаспадыня... Лёшава маці.

Алена Сяргееўна і Васіль Зыгмунтавіч уздыхаюць з палёгкаю: па-першае, іх Свету тут, у гэтым доме, безумоўна, ведаюць, па-другое, ставяцца да дзяўчыны, як вынікае з рэакцыі жанчыны на іхняе прозвішча, усё-такі даволі прыязна. Ва ўсялякім разе, ніякае злосці ні аднаму, ні другому, што ў голасе Марыі Ігараўны, што перад гэтым у голасе хлопца, не чуецца.

Жанчына аказваецца маткаю і дзіцяці. Цяпер, калі яна сядзіць на канапе тварам да акна насупраць Ходзюшаў, выглядае далёка не так молада, як толькі што падалося ім у прыцемку калідора. Прытомлены, без каліва макіяжу, твар, звычайная прычоска з рэдкімі паскамі сівізны дзе-нідзе на скронях, крыху панілья, але разам з тым не сказаць каб дарэшты маркотныя вочы. Апрауната Марыя Ігараўна проста, без прэтэнзіі на элеганцкасць, але ахайна.

— Такая вялікая розніца ва ўзросце ў вашых дзяцей, — перш чым перайсці да галоўнай тэмы, дыпламатычна знаначае Алена Сяргееўна. — Бач, як бывае...

— А гэта вам так здалося, што вялікая, — не пагаджаецца гаспадыня. — Гэта з-за Лілеччынай хваробы вам здалося. Ёй ужо пятнаццаць, а выглядае, як бачыце, на двухгадовую... Зусім, зусім дзеўка не расце. Паляруш, ведаецца...

— А, паляруш, тады канечне, зразумела... А хадзіць жа хоць умее вашае дзяўчо? — надаючы твару як мага больш выразу зацікаўленасці, пытаецца па невялікім перапынку Алена Сяргееўна.

— Ні хадзіць, ні гаварыць не ўмее... Можа толькі поўзаць. І

Фота www.sifer.com

мыкаць. Кормім з лыжкі. Ну, і ўсё пад сябе, вядома, робіць... Таму і пах такі ў кватэры невыводна... Мы самі, канечне, прывыклі, а старонняму чалавеку, відаць, не вельмі прыемна. Ужо прабачце, нікуды ад гэтага не дзецца. Малая была — спрабавалі лячыць, але потым перасталі... Двойчы паміраў ўжо, vyrатавалі дактары, ачуняла... Думалі, падрасце — стане на ногі, аж не...

— Цяжка вам, — уздыхае Алена Сяргееўна і шморгае далонню па мужавым плячы, каб урэшце раскатурахаць яго ды прымусіць узяць удзел у размове. Звычайна марудлівы, не хуткі ў такіх сітуацыях на пад'ём Васіль Зыгмунтавіч, надзіва, гэтым разам намёк адразу ж разумее.

— Але ж кажуць, такія хворыя дзеці часам доўга жывуць, — кажа пад няўхвальны пагляд жонкі. — Вунь у суседзяў нашых, у Лясовічаў...

— Пры чым тут Лясовічы, Вася? — ужо шкадуючы, што зачепіла яго ды справакавала тым самым відэавочную нетактоўнасць, умешваецца Алена Сяргееўна. — Быццам гэта так ужо некаму цікава. Чым пра тых Лясовічаў узгадваць, лепш пра сваё, пра надзённае пагаварыць. І што за гаману ты заводзіш: доўга жывуць... Колькі Бог дае, гэтулькі і жывуць.

— Гэта праўда: колькі Бог дае, — падтрымлівае гасцю гаспадыня. — Але што мы ўсё пра хваробы ды пра хваробы. Калі ласка, пойдземце ў кухню, там і працягнем размову.

Размова ў кухні праходзіць гладка, без ускладненняў. Даведаўшыся пра мэту прыезду Ходзюшаў, гаспадыня клікае ў кампанію і сына.

Нягледзячы на высачэзны свой рост і занадта суровы, як для такога маладога чалавека, выраз твару, Аляксей аказваецца хлопцам даволі згаворлівым, калі не сказаць — мяккім. Яго рэакцыя на паведамленне пра Швеціну цяжарнасць хоць і стрыманая, але ж зусім, насуперак перасцярозе Ходзюшаў, не адмоўная. Алене Сяргееўне нават падаецца, што ён ужо і дагэтуль пра яе ведаў і адно толькі і чакаў пацвярджэння факта. Хаця Света ні словам пра тое, што ён можа ўсё ведаць, ні ёй, ні бацьку не абмовілася.

— Ну, дык і што будзем рабіць, сыне? — пытаецца напрыканцы гаспадыня.

— Што? Мабыць, жаніцца... — усміхнуўшыся, перасмыкае плячом Аляксей і ўстае, каб ісці ў пакой да дзіцяці, якое акурат у гэты момант падае голас — гучна мыкае.

— Вось толькі жыць павінны будучы маладыя тут, — як толькі зачыняюцца за Аляксеем дзверы, спяшаецца ўдакладніць Марыя Ігараўна. — Я, ведаеце, без Лёшкі — як без рук. На капейкі, што атрымліваем на ўтрыманне Лілечкі, не пражывеш. Трэба працаваць, а як? Праца блізка, на хлебазаводзе тэхнолагам раблю, а ўсё адно ж без догляду дзяўчыну не кінеш. Вось і памагае хлопец. Калі-нікалі і ў выходны ўначы на прахадной падзяжурчыць, каб вольны дзень пасярод тыдня зарабіць, і памяннецца з кім. А ці згодзіцца на такое ваша дачка? Штодня быць побач з такім дзіцем, як Ліля, —

Фота www.wiktionary.org

мала хто такое вытрывае... Дык хай ужо сама глядзіць...

— Згодзіцца, нідзе не дзенецца, — рады, што так лёгка ўсё ды палюбоўна ўладзілася ды што надарылася, урэшце, магчымасць і яму зрабіць важкі ўнёсак у справу, спяшаецца ўстаўці слова Васіль Зыгмунтавіч. — Хай прывыкае да цяжкасцяў.

Зноў, быццам жадаючы нагадаць пра сябе, енчыць у пакой дзіця. Гаспадыня бяжыць да яго, і Ходзюшы застаюцца ў кухні адны.

Васіль Зыгмунтавіч прыкладае палец да вуснаў, дэманструючы задавальненне ходам перамоваў з новымі сваякамі, але Алена Сяргееўна тут жа яго асаджвае.

— Ну, ты, бацька, неяк зусім ужо расслабіўся, хоць да раны цябе прыкладай, — папікае шэптам. — Сур'ёзней, цвярдзей трэба быць. Знайшоў што сказаць: хай прывыкае да цяжкасцяў... Нельга так чужым паддавацца. Не будзем марку трымаць — увобміг на голаў уссядуць. І вокам не паспееш міргнуць, як забрытаюць...

Яшчэ праз гадзіну справа вырашана канчаткова. І Алена Сяргееўна, не выходзячы з кухні, пачынае тэлефанаваць з мабільніка дачцэ. Гаворыць са Светаю пару хвілін, затым паказвае на мігі Аляксею, дзеля якога гэтае тэлефанаванне, праўдзё, і замысліла, што можа перадаць тэлефон яму. Хлопец ад прапановы пагаварыць з дзяўчынаю не адмаўляецца, але кажа, што сам ёй патэлефануе са свайго і ідзе ў пакой, дзе знаходзіцца Лілечка. «Далікатны, бач», — адзначае пра сябе Алена Сяргееўна і падміргвае мужу.

Як адбываецца размова паміж маладымі, Ходзюшы не чуюць. Алена Сяргееўна палюбоўна пабойваецца, што Света знячэўку скажа што-небудзь Аляксею рэзкае або нават злое, але дарэмна. Калі маладзён вяртаецца ў кухню, па выразе ягонага твара можна зразумець, што ўсё абшлось добра.

Яшчэ праз паўгадзіны гасці пачынаюць збірацца на апошні цягнік. Але тут гаспадыня рашуча пратэстуе.

— Заставайцеся ўначы, — кажа і падлівае Васілю Зыгмунтавічу ў чарку пітва. — Мы ўтраіх з Лёшкам і Ліляй у маім пакой ляжам, вы ў Лёшкавым

размесціцеся. Здарожыліся ж, напэўна, дык што так спяшацца.

І дадае, прыслухоўваючыся да дзіцяці:

— Як-ніяк ужо мы з вамі свае. Пераначуеце, а ўранні паедзеце сабе. Паснедаеце і паедзеце. А захочаце — і надаўжэй у нас застанецеся, пагасцюеце. А там, можа, Лёшку ўдасца як-небудзь адпрасіцца з працы — дык і разам потым паедзеце ў свой Н.

— Разам — гэта было б добра, — вымыкаецца наперад Васіль Зыгмунтавіч, але тут жа і змаўкае, адчуўшы жончын шчыпок у рабрыну.

Ноч выдаецца неспакойная, асабліва для Алены Сяргееўны. Лежачы побач з мужам на нязвыкла вузкай, як для дваіх, да таго ж і даволі мулкай канапе, яна спачатку доўга не можа заснуць з-за нейкай валтузі за сцяною, на лесвічнай пляцоўцы. Затым, ледзь паспявае тая дурная валтузня скончыцца, раптам штосьці ўсходжваецца, пачынае тузацца ў суседнім пакой Лілечка. Потым, чуваць, гаспадыня ідзе ў кухню па пітво для калекі, а вяртаючыся, не зачыняе як след за сабою дзвярэй пакою, і рэзкі пах мачы імгненна расплываецца ў паветры, лезе ў нос, у горла...

Так, не змежыўшы ні на хвіліну павек ды давячыся млосцю, і качаецца Алена Сяргееўна да дасвецця на ложку. А раніцой, ледзь паспявае Васіль Зыгмунтавіч прадзерці вочы, пачынае збірацца дахаты. Ды так рашуча, энергічна гэта робіць, што гаспадыня і муж слова насуперак сказаць ёй не наважваюцца. Пра тое ж, каб дачакацца са змены Аляксея, і размовы быць не можа.

Марыя Ігараўна тэлефануе на станцыю, каб даведацца, у колькі будзе першы цягнік, але няўдала. Цягнікі па няцотных днях на Н. наогул не ходзяць, дык трэба ехаць аўтобусам ці маршруткаю. Гэта не надта зручна, бо аўтобус выпраўляецца толькі праз чатыры гадзіны. Ды Алену Сяргееўну, якая штохвіліны мяняць собскія планы не любіць, не спыніць...

Ужо адолелі Ходзюшы ледзь не палову шляху да Н., як раптам Васілю Зыгмунтавічу, які дагэтуль ціхамірна драмаў на сядзенні побач з жонкаю, заркарцела пагаманіць. Ён бачыў

перад адыходам з кватэры на прыпынак тралейбуса, як жанчыны, жонка і Марыя Ігараўна, штосьці сакрэтнічалі ў кухні, і цяпер вырашае абавязкова пра змест тых іхніх сакрэтаў даведацца.

Алена Сяргееўна, якая ведае асаблівасці мужавага характару не горш за яго самога, а значыць і ведае, што яму ў гэты момант найбольш абыходзіць, каб доўга не цягнуць ката за хвост, пачынае гаману першая.

— Ну, вось, пра грошы тыя... Не хацела браць іх Марыйка, аднеквалася. Але я настаяла: падарунак жа ад нас з нагоды знаёмства, маўляў, нельга адмаўляцца. Нічога, памулялася крыху ды і ўзяла.

— І шмат дала ты ёй? — навострвае вушы Васіль Зыгмунтавіч. — Ой, глядзі, гэтак як пачнеш раскідвацца, кожнаму як пачнеш даваць — самім на зуб ці застанецца што пакласці...

— А, бач, затурбаваўся. То конча давай, а то во — самім трэба. Учора зусім іншае казаў. Ці памятаеш хоць, што з дому выходзячы баіў?

— Не пра тое кажу, каб зусім нічога не даць, а толькі пра тое... каб гэта... не занадта ўжо было, — удакладняе Васіль Зыгмунтавіч. Ён усё жыццё зарабляе значна больш за жонку, але, што праўда, да таго, каб папікаць яе гэтым, ніколі не апускаецца. Лічыць, што і належнай інтанацыі, каб даць зразумець, хто ў доме гаспадар, дастаткова. Балазе і сама Алена Сяргееўна, жанчына разважлівая, такія правілы гульні ўспрымае ахвотна, як належнае, і ніколі ім не працівіцца. Гэтым разам усё, аднак, крыху іначай, як заўсёды.

— Ага, глядзі — занадта... Скажаш! Траціну ад таго, што з дому бралі, дала — і даволі. Шчодрасць шчодрасцю, рэпутацыя рэпутацыяй, а і разываваю быць не выпадае. Тым больш, што вунь як сустрэлі яны нас. Я думала адбрыквацца будучы, аднеквацца... Аж не, наадварот, — быццам чакалі.

— Ну, то магла б і... — быццам наўмысна пярэчачы ўласнай папярэдняй рэпліцы, пачынае здалёку Васіль Зыгмунтавіч.

— Во, зноў... Гэта ты, напэўна мог бы, а я — не. З якой гэта такой радасці? Ды і невядома яшчэ, чым усё скончыцца. Ты бачыў калечку, Лілю гэтую іхнюю? Колькі Светка там, у той

— Ну, ты, бацька, неяк зусім ужо расслабіўся, хоць да раны цябе прыкладай, — папікае шэптам. — Сур'ёзней, цвярдзей трэба быць. Знайшоў што сказаць: хай прывыкае да цяжкасцяў... Нельга так чужым паддавацца. Не будзем марку трымаць — увобміг на голаў уссядуць. І вокам не паспееш міргнуць, як забрытаюць...

іхняй прапахлай гаршчком гамэрні, вытрымае? А потым... Паляруш — гэта ж спадчынная хваробіна, а не так сабе. Дык, можа, і лепш яно — асабліва не разлічваць. Менш рызыкі...

— Што значыць — менш, калі ўжо цяжарная Светка?

— А ад каго цяжарная — дакладна мы ведаем? — ідзе ў наступ Алена Сяргееўна. — Не? Дык уключы мазгі...

— Пры чым тут мае мазгі, не разумею? І пра якую рызыку ты кажаш?

— Пра тую, што паўстане, калі яшчэ потым, праз год там, ці праз два, ці праз дзесяць, раптам зноў раджаць Света надумаецца. Толькі ўжо не невядома ад каго, як цяпер, а канкрэтна — ад Лёшкі гэтага... Якое дзіця пры такіх ягоных генах народзіцца? Падумаў ты пра гэта?

— Не разумею... А экспертыза нашошта? Тэст на ДНК, ці як там яго... Не каменны ж век, дзякуй Богу. Не якое-небудзь сярэднявечча...

— Ай, што з табой гаварыць! Яму пра адно, ён — пра іншае зусім, — пачынае злаваць Алена Сяргееўна і адварочваецца тварам да акна. Прыхінаецца шчакою да прахалоднае, спярэшчанае кроплямі дажджу шыбіны, смачна пазяхае. — Экспертыза, ДНК — пры чым тут гэта? Жывуць людзі з кулька ў рагожку, дзіця хворае — нам вельмі трэба гэткае сваяцтва? Не абыдземся мы без яго?

— Вось ты пра што, — датумквае, нарэшце, Васіль Зыгмунтавіч і глыбока задумваецца. Што жонка — кабейна не промах, ён ведае даўно. Але што ажно гэтак умее яна ўсё прадугледзець ды раскласці па палічках, належным чынам ацэньвае толькі цяпер.

— Нарэшце, дайшло-такі, — выгуквае Алена Сяргееўна і адкідаецца плячыма на спінку сядзення.

Калі праз колькі хвілін Васіль Зыгмунтавіч спрабуе ўзнавіць размову, гэта яму не ўдаецца. Задаволеная, мабыць, што гэтак удала ўсё ўладзілася з дачкою, жанчына спіць і ахвяраваць хаця б хвілінаю сну дзеля нейкай там пустой балбатні, нават калі б і прагнулася, хутчэй за ўсё патрэбным не палічыць.

— Ну, спі, спі, — паблажліва, як малому дзіцяці, кажа Васіль Зыгмунтавіч і перасядае на вольнае сядзенне насупраць.

Вераснёвы Экспрэс

Віктар ЯРАЦ

маўчаць пра тое колас, поўны зернем,
і скрыпкі з флейтамі ўсіх гарадскіх
аркестраў...

Паклалі ў труну акуллары,
каб чытаць і глядзець на тым свеце магла
весткі пра ўсё, што на свеце
зямным адбываецца.
Толькі як жа ты штосьці разгледзіш
праз гліну з пяском, што леглі
на грудзі, на вочы
і сэрца?

Дождж над магілаю свежай асенняй
мые кветкі і лапкі зялёных калючых
вянкоў —
намагаецца мовай сваёю
несуцешнасць суцешыць людскую,
спагадаючы кроплямі неба
спавітай жалобе зямной,
дзе рыдлёўкі падсеклі карэнне
маладзенькай бярозы,
што даносіла жвіру загадкі блакіту
з падсветкай маланкі імклівай,
з падказкай няспешнай маруднага грому...

Ступіць на сцежку босымі нагамі —
пачуць святальны халадок травы.
Тут валуны язычніцтва багамі
вартуюць кручы і ў палях равы.

Як пахне лісце маладых алешын!
Ручай пад імі ў спёку ледзь жывы.
Пра свет (ён горшым стаў ці стаў ён
лепшым?)
мураш пытае, глянуўшы з травы.

Пад цяжкімі абцасамі сцежка і брук
ці прыгавдаюць лёгкія крокі?
Прывітанню святальных даверлівы гук,
дзе ж крыніцаць твае вытокі?
І пытаеш і ў сонца, і ў золь: ці сагрэць
нечы ў свеце пагляд адзінокі,
каб дарожнай гаркоты не парожні карэц
за бары адышоў, за аблогі?

Ёсць маленне зямное.
А маленне аблокаў
пазірае спагодна ці строга —
запытаць у каго?
Пасівелі тут вокны,
а да іх — пасівела дарога.
Толькі хто тут яшчэ
так цікуе цікаўна
з вышыні, дзе гняздо на галіне кляновай?
У пажоўклі траве спіць
чмяліная тайна
дзіўнай музыкі даўняй
і забытага слова...

Схіляеш галаву, каб увайсці
з парога, дзе патрэсканы цагліны
так, як душа, што зведала ў жыцці
вясёлыя і сумныя часіны.

Да вуснаў падняеш карэц вады
і будзеш нетаропка піць, нібыта
за ўсе свае пражытыя гады
тут наталяеш смагу незабытую.

Не толькі чыстыя дажджы і ветры
краналіся кары бяроз. Але
не брудны дотык, а жывуча-светлы
здальёк на кожным бачыцца ствале.

Святло бяроз — палескіх родных вокнаў —
ні ў хмурны дзень не гасне, ні ў начы.

І вышыня замутнёнае вока
той светлыней спрабуе падлячыць.

Святлане Алексіевіч

Гадаваныя бурамі сосны, як людзі,
навучыліся слухаць размовы глыбінь
і паданні нябёсаў, дзе гром гучна будзіць
на світанні яшчэ задрамалую сінь.

Тут, дзе раніў (так блізкі!)
пякельны рэактар
слых галін маладых,
слых ствалоў векавых,
сосны ловаць і гукі рачных перакатаў,
і далёкія гукі прыбояў марскіх...

Адкладваеш на потым, на пасля
сустрэчы і прызнанні...
Год за годам
накручвае свае кругі Зямля
ў абдымаках сівізны,
у пацалунках квецені і лёду.
Адмахваешся з выдумкай чыёй:
— Яшчэ — не вечар?..
А вячэра стыне —
яе падзеліш сёння з нематой пустыні...

Скрыгат крыг на абуджаных рэках
гоніць скруху на самае дно.
І па-іншаму колы на рэйках
зноў імя паўтараюць адно.

Кліча далеч і ў сонцы, і ў крылах.
І пакуль разгавеецца гром —
вузлякам нематы на галінах
маладым развязацца святлом.

Вячэрняя цікаўныя сарокі
не ў церам цемры чэрвеньскай пары —
у хорам светлы правядуць высокі.
Там свецяць сосны ў ягядным бары!

Там — на імху пасцелены пасцелі
пад вышынёю зор і столлю крон.
...Радзімкі ля грудзей. Чарнічнік спелы.
І спелых губ — свабода і палон.

Доўга-доўга да цябе ішоў —
пасівелі скроні, як атава
за ракой, дзе ў восеньскіх дажджоў
ёсць на позні шлюб з травой права.

І табой асветлены, табой,
сівізной асенняй спасціжаю
хмельны шал дажджоў і траў настой,
у якіх жыве гуканне маю.

Да раніцы высокія гірлянды
высвечваюць глыбокі сон снягоў.
І ў вокны цішыня маўчаннем панды
заглядае з далёкіх берагоў.

Знайсіці б на свеце гук выратавальны —
бальзамны, жыватворны ў свеце гук, —
і песнямі зноў адгукнуцца тайны
тваіх вясновых губ, вясновых рук...

Разгайданыя ранкам званы,
вам за вёрсты зямныя маліцца
і за голас бязгрэшнай сініцы —
ён з паўночнай ляціць стараны.
Праз машын выхлапныя дымы
ад цябе і са снегам, і з ветрам
незамёрзлае слова прывета
прынясі мне, сініца зімы.

Цёплы снег атуляў лікі Храма —
цэлы свет, у якім на зары
спавядаліся ў чым снегіры
за ваконнай сасноваю рамай?
Прачыналася ты — і святлела
яшчэ болей зімы светлыня.
...Там звінела ільдзінкамі дня
вышыня
без журботнага хмелю...

Вераснёвы Экспрэс (ці прыгавдаў ён лета?)
адыйшоў ад перона растанняў вячэрніх.
Позірк твой далячыны дасылала
прыветам.

Больш — не верне.
Заблуджуся пад хмарами
на аляях у скверах бяссоння,
дзе лісце, як малых кацянят,
ветры ловаць.

Неба ўсе пазрывала стоп-краны
вясёлых вагонаў —
толькі ў мокры кастрычніцкі снег
паймчалі нястомныя колы...

За ўсіх, за ўсіх, каго люблю і помню
ў марозным свеце, свежым ад снягоў,
малюся сёння ранішняму промню,
што вылавіла сонца ў вечнай домне
для блізкіх і далёкіх берагоў.

У век звяноў мабільных пасылаю
крылатай поштай белых галубоў
чыханне воблакаў над заінелым гаем,
дыханне дрэў жывых, якія маю
напішуць музыку зялёных галасоў.

Алесь Жуку

Выпечкай сонца — кастрычніка
дрогкія кронны.
Ранак варожыць пра вечар
і цёмнай, і жоўтай травой.
Лісце чые галасы не забыла,
чые не забыла імёны —
носіць каму, як заўжды,
па прамой і крывой?
Яблыня яблык апошні
хавае ў галінах, трымае —
ён падарункам да ўласнай,
яшчэ не намёрзлай душы.
Гук пералётны — за далеччу,
за небакраем.
Зноў зацяжыныя спеюць
павольна дажджы...

Не аб'едзеш гора, як гару...
Прыгадаўся старадаўні выраз.
Сёння з кожнай зёлкай гавару
на гары, дзе новы крыж зноў вырас.

Гэтую гару (раней-пазней)
не аб'едзеш, не мінеш усё-ткі.
Як вясёла скача верабей
між пялёсткаў горкіх і салодкіх!

На пошум дрэў азваўся луг травой,
на рэха навальніцы — плёс рачны.
А нам ніяк не выпадае з табою
падслухаць разам зорак пульс начны.

Рассее вецер дзьмухаўцоў насенне,
распыле гром асколкі на вадзе —
вясновы голас з далечы асенняй
да веснічак знаёмых прывядзе.

Маршчынаў сець — то вязь начэй і дзён
з надзей і страт, і з радасці, і з гора,
з дарог, дзе плыў звяночкаў перазвон,
а сёння прывітаннем — дух матораў.

І ўсё глыбей, і ўсё шырэй абсяг
з гадамі на чале жыццёвых метак,
і ні адзін яшчэ на свеце маг
не змог спыніць адвечнай вязі гэтай.

Поезд вырваўся з горада ў поле
сыпаць гукі ў прамоклай цішы
пра чыю пералётную долю,
голос чый беспрытульнай душы?

Пра каго так спяшае напаміць,
падбадзёрыць спяшае каго
ў свеце ростаняў рэха бяссонніц,
дзе маўчанне жарчэй, чым агонь?

Хацелася снегу — як радасці, чыстага,
чыстага,
хацелася снегу, як смеху іскрыстага.
Навіслі ж хмурыны цяжкія, як з волава.
Дзе ж подых марозу — паўночнага волата?
Ці час заблудзіўся, разлікам забытаны,
ці свет развітаўся з ранейшай арбітаю?
І мрояцца снежныя трасы і станцыі,
набегі завеі з віхрастымі танцамі.
Там пальцы каханай — мелодыі ноты,
там юныя губы — як мёд ад самоты.

Чыя за цень чапляецца паходка
і сэрца б'ецца промням неўпапад,
калі Дняпра шырокая паводка
зрывае (а ці змые?) гукі страт?

Вішнёвых і чаромхавых заваяў
зноў ладзяцца ўваходзіны наўкол.
Руйнуючы гармонію, з-пад веяў
чыя сляза зрываецца на дол?

Згаркоціўся вецер
і горыч пасеяў на свеце —
яе на губах пералётнай пылінкай
агучваюць выдых змялелых крыніц
і голас, што ў небе згубіўся высока
ў палацах аблокаў...

Ці лечыцца раны травіны дыханнем —
пыталецца ружай чырвонай світанне...

Чыя душа пад ветрам да аблокаў
узносіцца не ластаўкай, не чайкай —
дарогаю, што чалавека крокі
навек сваім дыханнем абвянчала?
І там, у тых прасторах невымерных,
ці будзе ёй і холадна, і цесна —

Тры сямёркі

Уладзімір СЦЯПАН

Аднойчы раніцай

Мужчына з'явіўся на вясковай вуліцы рана. Выйшаў з туману. На ім была злінялая і брудная вайсковая адзежа яшчэ тых, савецкіх часоў. Гімнасцёрка без пагонаў з жалезнымі гузікамі, галіфэ, шапка-афганка з брыльком, а на нагах гумовыя боты. У правай руцэ сухі кіёк, а левая вісела, хісталася, як перабітая. Ён ішоў па дарозе, пакідаў на вільготным пяску ясныя сляды рыфлёных падэшваў. Спыніўся, паглядзеў на адну хату, на пашчыпаньня, шмат разоў перафарбаваныя дзверы з чорным замком. У двары забразгаў ланцуг і адразу заскавітаў нябачны сабака.

Мужчына рушыў далей, сярэдзінай дарогі, пустой вуліцай. Прыпыніўся, калі ўбачыў пад нагамі вялікі зялёны яблык. Нахіліў галаву набок і дакрануўся да яблыка кійком, але з месца не зрушыў. Першым ён сустрэў гарадскога чалавека, які жывіў у вялікім доме, і сказаў: «Добры дзень!» Пачуў адказ, трохі памаўчаў і спытаў: «Вы не бачылі веру?»

Гарадскі здзівіўся і задумаўся. Ён спрабаваў зразумець, з якой літары варта было б напісаць гэтае слова, бо па інтанацыі не зразумець. Наважыўся ўдакладніць, але мужчына ў вайсковай адзежы яго апярэдзіў пытаннем: «А дзе дом нямога?» Гэтае пытанне, не вымагала развагаў, і таму гарадскі паказаў на сінні дом пад цёмным шыферным дахам. Паказаў пальцам і сказаў: «Вось жа ён, побач».

Гарадскі паспрабаваў угледзецца ў твар незнаёмца, каб запомніць, але той мяккім голасам падзякаваў і адварнуўся. У памяці застаўся вобраз шэрай дубовай кары, а не твара. І каб папрасілі згадаць, як выглядаў мужчына, ці колькі яму гадоў, то гарадскі і ўспомніў бы адно парэзаную дубовую кару.

Незнаёмец не стаў грукваць у зачыненыя дзверы, бо нямы не пачуе, а саступіў са сцэжкі на траву, абапёрся спіной на камель клёна.

Усёй размовы гарадскі не чуў, бо яна адбывалася амаль бязгучна, на мігах. Але двойчы мякка прагучала слова «вера». З дома ў сінняй кофце і чорным трыко, басанож, у акулерах, таропка выйшла худая жанчына нямога. Яна зірнула ў твар незнаёмца, схіліла галаву, заўсміхалася, ці тое спалохана, ці тое разгублена. Потым ускінула рукі, прыціснула да грудзей, калі слова «вера» прагучала другі раз. Незнаёмец кійком, як дырыжор, зрабіў доўгі павольны рух у паветры, быццам абмалёўваў нешта круглае і вялікае, але не чалавека.

Чорны і звяглівы сабака нямога падціснуў хвост, прысеў, і вадзіў вострай пысай, сачыў, але не за гаспадаром, а за мужчынам у злінялай гімнасцёрцы.

Потым незнаёмец пайшоў па вуліцы да моста праз малую рачулку. Пастукаў кійком па срэбных нефарбаваных дошках

і падаўся асфальтам да вясковай крамы. Час быў такі, што на вуліцы не было людзей, але яго бачылі.

Санёк расказаў, што чалавек пастаяў на ганку крамы, пачытаў абвесткі. Валя, былая прадавачка, бачыла як ён ішоў да могілак, а можа ў суседнюю вёску... Валодзя, які вёў на пасту козаў, бачыў, як незнаёмец няспешна хадзіў па зарослых могілках. Калі ж Валодзя вяртаўся, то незнаёмец сядзеў побач з помнікам Багдану Лісічку, які загінуў у Афганістане ў восемдзесят другім годзе і якога прывезлі ў вёску бацькам у цынкавай труне.

Мог бы нешта расказаць нямы і яго худая жанчына, бо толькі яны з ім пагаварылі на сваёй мове. Мог, але нямыя з'ехалі з вёскі першым аўтобусам у Віцебск атрымліваць пенсію. Там запілі-загулялі, пакуль былі грошы. Вярнуліся паньліва і млявыя.

Рая, якая жыла каля рэчкі, згадала, што ў Багдана была дзяўчына з суседняй вёскі. Звалі яе Вера. Але яна з'ехала ў Ленінград, дзе пайшла па руках.

Чорны звяглівы цуцык трапіў пад колы «хуткай дапамогі», якая ехала да Віцькі. У таго, на трэці дзень, як незнаёмец прайшоў па вёсцы, пачалася «белая гарачка». Віцька з Багданам Лісічкам вясной восемдзесят першага разам ішлі ў войска.

Калі «хуткая» спынілася побач з Віцькавай хатай, то ён хадзіў па агародзе ў чорных трусах і шаптаў у мабільнік, што ў вёску прыходзіў сам Багдан. А на могілках пахаваны нехта іншы... Багдан жывы, і прыходзіў, каб папярэдзіць, што хутка пачнецца вайна і вёску спаліць.

Хто яе спаліць, ён ні гарадскому, ні фельдшару растлумачыць не мог. Паўтараў і паўтараў: «Спаляць-спаліць-спаліць!». Укол падзейнічаў, і Віцька заснуў з разяўленым ротам.

Летні вечар

— Чуеш? — спытаў мужчына.
— Што, падушку паправіць? Памперс? — жанчына зашморгнула шторы і хацела пайсці са спачывальні — А святло патушыць?

— Не трэба. Пачакай. Хачу...
— Што?

— Каб ты да мяне легла. — Ціхім голасам, папрасіў і адначасова загадаў ён.

Жонка спынілася, рукі апусціла і разгублена паглядзела на мужа.

— Што стала, распранайся, давай...

— У мяне там яшчэ справы, навошта ты гэта надумаў, можа потым?

— Не. Цяпер.

Яна наважылася патушыць таршэр побач з мужавым ложкам, руку выцягнула, але ўбачыла, што ён гэтага не хоча. Ён глядзеў на яе спакойна і ціха. Яна ўздыхнула, пачала расшпільваць гузікі халата. Зняла, паклала на крэсла, а слізкая тканіна пацякла са спінкі, халат з'ехаў на падлогу.

— Усё здымі.

— Можа, не трэба?

Ён маўчаў і глядзеў. Яна праз галаву зняла кашулю і засталася голай. Зноў хацела патушыць святло, але ён затрымаў яе руку, нямоцна сціснуў запясце, пацягнуў да сябе. Прыціснуў сваю

далонь да яе мяккага жывата. Яна стаяла з пакорлівай нерухомасцю, нават не дыхала. Яго ладонь спаўзла ніжэй, пальцы сціскаліся, быццам спрабавалі схопіцца...

Яна сабралася абысці ложак і легчы збоку, на сваё заўсёднае месца.

— Не... На мяне кладзіся.

— На цябе? — Спалохана перапытала яна. — Не трэба. Я ж цяжка.

— Кла-дзі-ся!

Яна адгарнула коўдру, затрымала дыханне і асцярожненька легла на яго, як накрыла.

— Так? Цяжка? Баліць?

— Не... Маўчы.

Яго рукі апусціліся на яе шырокую белую спіну. Ён перабіраў пальцамі, гладзіў, павольна вёў прахалодныя далоні. Спыніўся на плячах, потым на шыі, на валасах. Уздыхнуў, павярнуў галаву крыху набок, прыціснуў жонку да сябе і кусануў пругкае круглае плячо. Моцна! Ён так лічыў. Яна стрывала, а ён скрыгатуў зубамі і нягучна застагнаў. Яна ўзняла галаву.

— Ну хопіць, хопіць, злазь... Можа, яшчэ ўсё і абыдзецца неяк...

Яна павольна і няўключна паднялася. Яго вочы былі заплюшчаныя. Востры кадзь на худой шыі торгаўся, быццам мужчына нешта спрабаваў праглынуць і не мог.

Яна падхапіла з падлогі халат. Пацёрла пакусанае плячо. Сустрэлася позіркам з мужам.

— Баліць? — спытаў ён і ўсмінуўся, амаль вінавата.

Яна не адказала, а паглядзела на яго ўважліва, вочы ў вочы.

— Я памру, а ты застанешся...

Жанчына сціснулася і пайшла са спачывальні.

Тры сямёркі

Звязка ключоў засталася вісець у замку казённых дзвярэй з нумарам 777. Саракагадовая жанчына механічна падняла руку і намацала выключальнік. Націснула і заплюшчыла вочы. Пад столлю загулі лампы, заміргалі і залілі белым святлом пакой. Тры сталы, пад імі тры сметніцы, шафа, тры кампутары, чытыры крэслы, тумбачка з чайнікам, кубкамі, рафінадам і вялікай бляшанкай.

Жанчыну звалі Таня, прозвішча Страх, а мянушка «Трах». Яна ўвайшла, паглядзела на свае мокрыя чаравікі, на чырвоныя недагледжаныя рукі і прычыніла дзверы. Але праз імгненне спахапілася, вызірнула ў доўгі і паўцёмны калідор, схопіла чорны мех і ўнесла яго ў пакой.

Яна доўга глядзела ў вакно на яшчэ начны і мокры горад, на двор з цаглянымі нізкімі будынкамі, на тое, як на бляшаны карніз сыпаў дождж. Ёй стала кепска, і яна села ў крэсла на колцах. Рукі калаціліся, і ёй захацелася закурыць. Але цыгарэт не было, і яна праглынула вязкую кіславатую сліну. Сталы, маніторы, розныя паперы, сцены... Позірк спыніўся на карце Еўропы. Шмат якія гарады былі азначаны зялёным маркерам, а да іх цягнуліся кароткія і даўжэйшыя зялёныя промні. Таня падумала, што той хто сядзіць за гэтым сталом, пэўна быў ва ўсіх гэтых месцах.

Ёй захацелася кавы. Так моцна захацелася гарачай кавы ў вялікім кубку, што баўтанула, а

потым уключыла белы чайнік, лыжкай падчапіла накрыўку, насыпала ў кубак спачатку дзве, а потым яшчэ адну лыжку кавы, кінула тры кавалкі цукру і стала стоена чакаць, калі закіпіць вада.

Першы глыток быў такі смачны і гарачы, што ўсрэдзіне, пад грудзямі, усё сціснулася і затрымцела. Таня ўздыхнула і зрабіла наступны. Пад'ехала на крэсле да стала пасярэдзіне пакоя і выцягнула верхнюю шуфлядку. Лісты спісанай паперы, празрыстыя файлы з фотаздымкамі, часопісы, цёмныя акулеры. Яна ўздзела іх, паднялася, паглядзела ў люстэрка і спалохалася. Там была цётка з азызлым спітым тварам, з нямытымі, кепска пастрыжанымі валасамі. Яна кінула акулеры на паперы, папаролася ў другіх шуфлядках, убачыла пачак з парай цыгарэт і запальнічку. Закурыла, села ў крэсла і пачала няспешна піць каву і глядзець то на дым, то на сцены, то на свае брудныя мокрыя чаравікі.

Па бляшаным карнізе барабаніў цёмны сакавіці дождж. У шуфлядцы другога стала яна знайшла сінні конверт з пашпартам. Там ляжала семдзесят дзяляраў. Яна глядзела на іх з радасцю, крыху павагалася і незадаволена вярнула ў стол. Яшчэ ёй захацелася ўключыць кампутар. Моцна захацелася. А потым пісаць і глядзець, як на маніторы з'яўляюцца доўгія радкі словаў. Яна памятала ці не ўсе свае артыкулы. Усе. Магла пераказаць кожны. Тады яна яшчэ ганарылася сваім запамінальным прозвішчам Страх... Можа, яна б гэта і зрабіла. Уключыла б і напісала, каб цыгарэта не аякла пальцы. Яна адкінула недапалак, замахаўла рукой, прашаптала: «Бляха!» І тут затрашчаў яе аблеплены скотчам мабільнік. Яна яшчэ раз кінула «Бляха!», прыціснула яго да вуха.

— Ну што табе, Эма? Слухаю.
— Таня, а ты дзе? Я прыйшла, а Ягор яшчэ спіць.

— Я ў рэдакцыі.

— У рэдакцыі? А што ты там робіш?

— Працую... Разагрэй мало-му кашу, яна на пліце, і скажы, што грошы я прынясу ў школу на вялікім перапынку, няхай не баіцца, ідзе палуднаваць. Скажы, каб прачынаўся. Яго куртка на батарэі сухая. Што яшчэ?

— Я так рада, што цябе ўзялі ў рэдакцыю, што ўсё скончылася...

— Скончылася, не сцы. Усё будзе добра... Больш Ягора ў мяне не забяруць.

Таня адключыла тэлефон і скрыгатула зубамі: «Бляха... Усе вы добрыя, калі добра...» Паднялася з крэсла. Ёй так захацелася выпіць, што яна ледзь не згубіла прытомнасць. Села ў крэсла і апусціла галаву на калені, уваткнулася носам у джынсы. Так і сядзела колькі часу, пакуль не пачула бляшаннае кропель па карнізе. Падхапілася, выцягнула с чорнага меха вядро з анучамі і пачала выціраць сталы, а потым выкалочваць у чорны мех сметніцы. Сыпаліся пакамечаныя паперы, пачкі ад чыпсаў, бутэлі з-пад мінералкі, кавалкі паперы... Яна схадзіла ў прыбіральню, каб набраць у чайнік вады, памыла кубкі і лыжачку, праветрыла пакой пад нумарам 777, як партвейн. Потым вынесла смецце на вуліцу ў кантэйнер і паехала на другі кенец горада, туды, дзе жыла з дзевяцігадовым сынам. Злосная, як звер.

Вялікая падушка

Мама старэнькая — восемдзесят сем, лёгкая, як пёрка. Важыць сорок тры кілаграмы. Год з кватэры не выходзіць, так баяліць ногі, але голас не змяніўся, такі ж уладны, як і раней.

Спачатку я адцягнуў канапу з аднаго боку, потым з другога. Знайшоў шакаладную цукерку, як камень цвёрдую. Вільготнай анучай сабраў пыл, потым выцер падлогу яшчэ раз. Мама стаяла, абапіралася на кавеньку і незадаволена глядзела на чыстую падлогу.

— Дык што тут павінна быць, што шукаем?

— Цяпер адсунь крэсла, там паглядзім! — мамін рот крывіўся, і здавалася, што яна вос-восць заплача.

— Скажы што, можа, я ведаю?..

— Адсоўвай, толькі акуратна, каб падлогу не падрапаць.

Адцягнуў цяжкае старое крэсла, якое гадоў дзесяць не раскладалі. За крэслам знайшоў паштоўку і бліскучы жалезны гузік. Выцер падлогу і прысунуў мэблю да сцяны. Твар у мамы быў сумны.

Я разлаваўся і пайшоў гатаваць сабе каву.

Калі кава астывала на падваконні, то пачуў, як мама ў спачывальні грукае палкай, падсоўвае яе пад свой ложак. Давялося адцягнуць яе ложак, потым акуратна прыбраны той, на якім спаў бацька. Гэтым разам знайшоў дзве таблеткі і накрыўку ад маленькай бутэлекі валяр'янікі. Памыў падлогу. Мама сачыла за маімі дзеяннямі, але хутка губляла цікаўнасць. Калі перастаўляў мэблю на кухні, то знайшоў чатыры манеткі: дзве жоўтыя і столькі ж белых.

Мама сядзела, уздыхала і глядзела, як я шукаю няведама што...

— Сямён сказаў, што прыйдзе ў палове на сёмую. — Раптам паведаміла мама.

— Які Сямён, Галін?

— Не, сантэхнік... Бацькаў знаёмы, яны разам у інтэрнаце працавалі. Саша электрыкам, а Сямён... Ой-вой, і што мне рабіць? А паглядзі за плітой, сыноч, можа там! — Мама паднялася. Я адцягнуў старую газавую пліту. Акрамя пылу, пакамечанага кавалка наждачнай паперы і відзельца нічога не знайшоў.

Мы ў падлогу і думаў, што воль прыехаў і займаюся абы чым, перасоўваю мэблю, перастаўляю, падлогу мыю, шукаю нешта...

Мама хвалявалася, нервалавалася, злавалася, нават пачырванела.

У палове на сёмую затрашчаў кватэрны званок. Мы з мамай былі на кухні. Яна папрасіла дзверы не адчыняць.

Я піў халодную каву, званок трашчаў і трашчаў, мама хвалявалася.

Праз паўгадзіны, калі я, стомлены, вырашыў прылегчы на канапу, калі падняў вялізную падушку, каб трохі падбіць, то ўбачыў маленькі пакуначак. Разгарнуў сурвэтку. У ёй была ружовая штучная сківіца. Занёс яе маме. Яна ўзрадавалася, як дзіця. Нават смяяцца пачала.

— Я ведала, што тут яны — мае зубы, дома... Цябе чакала, зняла, каб не мулялі, схавала пад падушку і заснула...

Праз гадына мама тэлефанавала сантэхніку Сямёну і раскажвала, што ён можа прыйсці заўтра ў любы час і паглядзець кран.

Вучыцца адчуваць віну

З аўстрыйскай вандроўкі

«Працяг.
Пачатак на стар. 7 (1)

Вяселле маладой пары: у рэстаран прыйшло чалавек дваццаць моладзі. Невеста ў белым строі з вэлюмам. Увесь вечар моладзь сядзела за пустым сталом. Ім пару разоў падносилі па куфлю з півам. Пад канец вясёлай (!) вечарыны падалі па шніцалю. Другое вяселле назіралі ў шыкоўным рэстаране ў Вене — на сталах акрамя пялёсткаў руж не было нічога. Прынеслі віно. Гэта была аўстрыйская эліта: мастакі, літаратары, навукоўцы. Гаманлі, жартавалі, слухалі жывую музыку (беларускі хор), віншавалі «маладых»: жаніху — 75, нявесце — 50. Сталы заставаліся пустымі. У нашых людзей за пустым сталом няма пра што пагаварыць...

Ёсць з'явы, з якімі мы звывікліся і нават іх не заўважаем, не разважаем — добрыя яны ці дрэнныя, падабаюцца яны нам ці не. Уявіце наш рэстаран... у залу ланцужком заходзяць трыццаць прыгожых дзяўчат. Вы чуеце, вы бачыце, што адбываецца з мужчынамі, як іх гэта «заводзіць», як круціцца галовы, суправаджаюць красуняў уедлівыя вочы, усмешкі, гукі захаплення, зазывы, жарцікі, бессаромныя ацэнкі? Мы прывыклі, нам падабаецца нават, станоўча прымаем на свой кошт: да чаго мы прыгожыя, калі здольныя выклікаць такую рэакцыю!

Хор маладых дзяўчат, з якім я мела ласку вандраваць... Калі я ўпершыню зайшла разам з нашымі красунямі ў мнагалюдную аўстрыйскую залу, адчула: штосьці не так. Зусім не так, як у нас! Нашы мужчыны, што хітраваць, і жанчыны нярэдка, сядзячы ў рэстаранах са сваімі сябрамі, каханымі, сямейнымі адкрыта «страляюць» вачыма па ўсёй зале, шукаючы сустрэчнага пажадліва-гуллівага позірку. У людных месцах гэта абавязковая інтрыга палюў з'яўляецца для нас заменай сапраўдных шчырых адносін між мужчынам і жанчынай: кураж, эйфарыя, фальшывы ўздым эмоцый, узрух здрадніцкіх пачуццяў! Нярэдка тут жа пачынаецца нават непрыхаваны «з'ём» палавых партнёраў у запас; на вачах жонкі ці мужа пасылаюцца знакі прыхільнасці, запрашэнне на танец ад суседніх столікаў, вульгарныя намёкі, пераміргванні, перашэпты, заляцанні. Вось што здзівіла мяне ў аўстрыйскіх рэстаранах: абсалютная адсутнасць увагі наведвальнікаў да чалавека, які не прыйшоў разам з табой, які не сядзіць насупраць ці побач. Кампанія калег, аднадумцаў будзе занята размовай. Калі сваіх-суседзі святкуюць якісь знавак дзень — тым больш (!) людзі заняты прычынай, з-за якой тут сабраліся, альбо проста адпачываюць, — у Аўстрыі любяць адпачываць у кафэ і рэстаранах нават з немаўлятамі. А ўжо сям'я!.. Гэта зусім асобная гаворка. Муж і жонка не звядуць вачэй адзін з аднаго. Я адмыслова назіралі ў розных населеных пунктах за

парамі з розных сацыяльных слаёў — вынік нязменны: у Аўстрыі відавочная каштоўнасць сям'і. Хапае, безумоўна, і там разводаў і праблем! Але я пра іншае. Пра скрыўленне нашых душаў...

Мы ж таксама нараджаемся любіць, быць любімымі, шанаванымі, марым аб шчырасці і даверы. А потым штосьці адбываецца з намі — і пачынаем бруд, хлусню прымаць за норму, а як вынік — крывадушнае змушанае суіснаванне за само жыццё. Там я не знайшла падмены паняццяў, значэння, сэнсу.

...Двое, ім пад сорок, побач дзеці, раніца выхаднога — у касцёле. (У Аўстрыі амаль усё культурна-грамадскае жыццё круціцца ля касцёла. Тут адбываюцца канцэрты, сустрэчы, прэзентацыі.) Ідзе малебен, на лавах няма вольнага месца: яны адзін у адным, вочы ў вочы, усміхаюцца, пацалаваліся, разам да святара...

Двое. Гэтым ледзь па трыццаць, але ўжо двое дзетак. Сям'я прыйшла на «хойрыген» да суседа. Стаяць ля барнай стойкі. Надзіва для мяне тут — пара сучасна апанута. Увесь вечар (адбылі амаль да ночы) муж трымаў руку на талі жонкі і зазіраў ласкава ў вочы. У аўстрыйскай сям'і, мне падалося, жанчына займае крыху вышэйшае месца. Вось на тым жа «хойрыгене»: сям'я гаспадары... Дзве дачкі ўзросту нявест дапамагаюць разносіць віно і закускі да столікаў. Адкрыта, не хаваючы цікаўнасці, весела, з хітрынкай адказваюць на ўвагу патэнцыйных кавалераў, ніякай двухсэнсоўнасці, ніякай сарамлівасці, — няма падставы: яны годныя нявесты, шукаюць дастойных кавалераў. Маладыя зацікаўлены стварыць добрую сям'ю. Гаспадар ушны, рупны, крышачку стомлены, але задаволены гандлем — нейкіх сартоў віна ўжо не паспытаеш, прададзены, тут жа ідзе і мёд з іх горнай пасекі. Гаспадару цяжка схавць упэўненую радасць. Затрымліваецца нашага століка — падносіць пачастунак найшаноўнейшай Familie, пару хвілін перакідаецца навінамі, жартуе. Жонка да гэтага часу

выконвала абавязкі бухгалтара — падлічыць ёсць што! Мусіла пасля замяні мужа падхапіцца, дапамагчы дочкам пазавіхацца ля столікаў, ды — стук (!) з фаршлагам — ключамі па сталае, каб прыцягнуць увагу мужа; той імгненна азіраецца: «Іду, іду». У яе строгая, паблажліва-жаночая ўсмешка, у яго — згода вінавата-сці, на тварах обоіх — разуменне і заміланасць: як жа ўсё добра ў нашай гаспадарцы!

У мэрыі мястэчка Гумпольдскірхе саборнічаюць два хоры. Наш — трыццаць прыгожых маладзенькіх дзяўчат з Беларусі і сорок мужчын з-пад Вены, ад маладога да сталага веку — спяваюць навывперадкі па песні. Мужчыны спяваюць выдатна, прафесійна, яны не музыканты, толькі кіраўнік наш калега. Спяваюць дзяўчаты. Мужчыны ў гэты момант уважліва з захапленнем слухаюць кожны гук. Скончылася песня, і вочы мужчын адразу знаходзяць іншы арыенцір, ні адзін харыст не глядзіць на дзяўчат. Нязвычайна відовішча! Аўстрыйскія мужчыны не разглядаюць жанчыну адкрыта, як рэч. Вечарам два хоры пойдуч у рэстаран пагаварыць. Усе харысты-мужчыны прыйшлі з жонамі, адзінокія сціпла сядзелі, вялі размову — ніякай пошласці, ніякай вольнасці ці распусці.

На працягу трох гадоў я мела магчымасць назіраць у мінскім «гасцявым доме» за нашай моладдзю: студэнцкія паці, тусоўкі, вяселлі. Прыязджае жаніх з сябрамі і дзявулямі — толькі не кажыце маёй нявесце, што я быў на «мальчышніку» з сяброўкай. Заяджае праз тыдзень нявеста з сяброўкамі і хлопцамі — толькі не прагаварыцеся майму жаніху, што я на «дзівішніку» была з кавалерам...

Ад пяці гадзін раніцы трое мужчын працуюць на вінаграднай плантацыі ў Шпіцы, бацька і двое дарослых сыноў. Рады лязы без аніякай агароджы ці раздзялення тэрыторыі, пачынаюцца ў дворыку, літаральна ад тэрасы, на якой я прысела палюбавацца горнымі схіламі. Работ-

нікі абыходзілі рады, абвіваючы маладыя пабегі вакол дроту, каб не звліся ў кузлы. Раз-поражы падыходзілі да тэрасы, і мяне непакоіў факт, што не змагла своечасова павітацца з імі (тут людзі вітаюцца з кожным незнаёмцам). Мужчыны былі такія занятыя, што мне ўдавалася злавіць іх позірк праз «ходкі» тры, нарэшце я заўпарцілася — вельмі перашкаджаў адпачываць незавершаны рытуал. Гэта, нарэшце, непрыстойна! Вось бацька на імгненне злавіў мой позірк: «Grüß Gott!» — ціха прамовіў (так вітаюцца аўстрыйцы). Яго сын, які рухаўся заднім ходам, спіной да мяне, павярнуўся з паклонам: «Grüß Gott!», з-за рога дома выйшаў другі сын, сціпла пакланіўся: «Grüß Gott!». Заняліся сваёй справай. Гэта было так прыгожа! Так прыстойна! Як некалі ў маім дзяцінстве ў далёкай беларускай, яшчэ не спляжанай хамствам вёсцы.

Я ўбачыла аўстрыйцаў карэнных, не наезджых (там шмат эмігрантаў), вельмі падобнымі на даўнейшых беларусаў, тых, сапраўдных, якіх амаль ужо і не засталося. Тая ж працавітасць і павага да людзей, тая ж сарамлівасць і сціпласць, законапаслухмянасць і памяркоўнасць. І адносіны ў сем'ях беларускай вёскі я яшчэ заспела ў тым стане: чыстыя, прыродныя, без сурагату і пошасці. І «хойрыген» у нас быў своеасаблівы і непаўторны, які пашчасціла мне назіраць не ў тэатральна-цыркавым прадстаўленні, а ў сапраўдным, жывым выглядзе: «Жаніцьба Цярэшкі» — страчанае найцікавейшае свята-абрад беларускай культуры, дзе пад наглядом бацькоў моладзь у гульніх вучылася «прыглядаць» сабе пару, вучылася весяліцца, танцаваць і культурна (!) ужываць спіртныя напоі.

Даўняе вяселле стрычанана брата ў вёсачцы Шыпы... Расчынены вокны, з вуліцы на падаконні «вісяць» цікаўныя, каму месца не хапіла за сталом: чаго крыўдаваць — хата ж не вялікая, хоць і з заможнай сям'і нявеста, пчальнік не кожны гаспадар

мае, як яе бацька ў Шыпах, ды і сама нявеста — краўчыха, усю вёску абшывае, значыць, капейку мае! Няхай «вісяць» на падаконніках, няхай стаяць на парогах — хаваць няма чаго (добры хлопец бярэ добрую дзяўчыну), а лішнія пеюны заўсёды ў пашане! Спадынька паглядае на вясёлае застолле, танцы, жарты, гульні; сатрэ ражком хусціны слязу — так паложана: дачку замуж выдае... (Гэткая жа я знайшла і аўстрыйскую гаспадыньку Грыч з «хойрыгена».) Стомлена прытулілася да печы, каб адпачыць, згорбілася, пацёрла спіну — сярэдзіна баліць!

Аўстрыйцы працуюць, працуюць, працуюць. Бо гэта — на сябе. Іх аберагаюць дзяржаўныя законы. Пра іх дбаюць падаткі. Не справядліва зрабіць выснову, што там так усё добра, а ў нас дрэнна... Нас нельга параўноўваць — мы з розных паралельных светаў. Там — жыццё, а мы нават не ведаем, што гэта такое. Там дзяржава існуе дзеля народа, а ў нас электрат — дзеля ўлады. Яны прывыклі жыць з павагай да сябе, без зайздрасці, бо кожны мае ўсё, што трэба, што пажадае — яно вякамі працаванае іх сем'ямі. Ад павагі да сябе ў грамадстве прывіваецца павага да людзей і ўлады.

За апошнія стагоддзі ў нашым грамадстве прывілося рабскае шанаванне тых, хто здолеў, страціўшы сумленне, «прымацацца да карыта» і паглыбей зарыць у яго лыч. Тым найпаважней ставяцца да гэтага лыча іншыя, чым глыбей той лыч. Не магчыма ўявіць, каб прыстойны грамадзянін прыстойнай краіны мог радавацца і ганарыцца доляй хабарніка, лізадубкі, прайдзісвеста, хлуса, злодзея, жулля, што даўно стала нормай у нас...

У Аўстрыі я сустрэлася яшчэ з адным «перакосам». Аб чым бы ні заходзіла размова, хто б ні сядзеў за сталом (моладзь, сталыя людзі, адукаваныя, простыя, жанчыны, мужчыны...), нейкім чынам словы рана ці позна выпадкова ўпіраліся: вайна, Гітлер, разбурэнні, нацызм... Мяне папярэдзілі харавыя: старайся абысці гэтыя тэмы. Я і не збіралася, але чаму — пытаюся. Яны адчуваюць вялікую віну за былое, заўважыш сама, гэтыя тэмы для іх балючыя. (Хоць Аўстрыя ў свой час не падтрымала ідэі і не прызнала суайчынніка Гітлера...) А гаворкі, як ні круці, самі сабой заводзілі ў тупік:

— Якія старадаўнія пабудовы вам спадабаліся ў Аўстрыі?

Пералічваю з захапленнем.

— А ў вас, у Беларусі, шмат старадаўных храмаў?

— Большая частка разбурана. Мае суразмоўнікі вінавата занурыліся, сумна ківаюць галовамі, цяжка ўздыхаюць. Далей нават гаворка не клеіцца. («Ды свае, свае пабурлылі не менш за чужынаў!» — хочацца сказаць, а думаеш: воль бы нам так, хаця б перад сваім народам, перад сваёй культурай, мовай навучыцца адчуваць віну.)

Людміла Андзілеўка

Чырвоны фламінга, або мой першы сэкс быў у дзевяностыя

Спроба (а)сінхроннага перакладу кнігі Тані Скарынкінай

Кнігу эсэ смаргонскай паэткі і публіцысткі Тані Скарынкінай «Шмат Чэслава Мілаша, крыху Элвіса Прэслі» (Edinburgh: Scotland Street Press, 2018) прэзентавалі на Эдынбургскім кніжным фестывалі. На англійскую мову кнігу пераклаў Джым Дынглі. Вашай увазе — беларуская версія intro для англамоўнага выдання. Перад аўтаркай прадмовы Марыяй Мартысевіч стаяла задача раскрыць кантэкст, які спарадзіў тэксты кнігі, для чытача ў Брытаніі.

...Таня Скарынкіна апісвае сваю штодзённасць творчай асобы ў невялікім беларускім горадзе Смаргонь. Але гэта кніга і пра мяне таксама, таму што яна змяшчае апісанне беларускай (пост)савецкай рэчаіснасці, вельмі знаёмай усім, хто нарадзіўся і рос у маёй краіне ў 1970–1990-х. Так што як я ні імкнуся напісаць тут пра Таню і яе творчы метады, усё адно выходзіць пра мяне саму. Гэткія законы настальгіі як жанру.

Ёсць такая прафесія — перакладчык-сінхраніст, яна бязмежна захапляе мяне. Але цяпер мне падумалася вось што. І я, і Таня Скарынкіна, і безліч нашых калег у Беларусі даўно змушана засвоілі супрацьлеглую прафесію. Мы асінхронныя перакладчыкі. Прамаўляючы для заходняй аўдыторыі пра Беларусь і сябе ў ёй, нам трэба не проста тлумачыць кантэкст, але і расказваць нейкія блытаннія гісторыі пра тое, як мы ў гэты кантэкст трапілі. Сучасныя філосафы апісваюць гэта тэрмінам contemporaneity, які беларуская мысларка Вольга Шпарага інтэрпрэтуе як asynchronicity of the present. Людзі, якія жывуць у розных краінах або нават існуюць у розных супольнасцях адной краіны, або існуюць у падобных супольнасцях розных краін і нібыта маюць падобны набор каштоўнасцяў, не могуць паразумецца, таму што абапіраюцца на абсалютна розны сацыяльны, гістарычны, культурны досвед.

Мы сядзелі ў ірландскім пабе ўніверсітэцкага горада ў ЗША, калі М.М. прамовіў: «Дзевяностыя былі часам, вырваным з жыцця. Нудная музыка, нудная літаратура».

Цяжка апісаць, як мяне здзівілі гэтыя словы. Розніца ў веку паміж мной і М.М. усяго год. Мы дакладна з аднаго пакалення, і мы сустрэліся ў гэтым амерыканскім універсітэцкім горадзе, бо ён і я — паэты. Халера, нават нашыя ініцыялы супадаюць!

Хіба што М.М. нарадзіўся і вырас у Вялікабрытаніі, а я — у Беларусі.

«Для мяне ўсё было наадварот! — даволі экзальтавана зрагавала я. — Дзевяностыя ў Беларусі былі самым цікавым часам і для музыкі, і для літаратуры! І для палітыкі, і для эканомікі, і для жыцця! Ды што там казаць! Як увогуле могуць быць кепскімі гады, калі ў цябе быў першы сэкс?»

М.М. не стаў прэрэчыць. Магчыма, сваёй бурлівай рэакцыяй я крыху падпавала яго салодкую меланхолію. А магчыма, ён проста вырашыў быць ветлівым...

Спачатку я была шчыра перакананая, што мае падлеткавыя гады ў Беларусі дзевяностых сапраўды былі нейкімі асаблівымі. Але аднойчы, калі на дзвярзях нашай кватэры №60 (мы наўмысна не памянлі вінтажныя дзверы, усталяваныя ў 1985 годзе), адваліўся цвічок ад алюмініевай лічбы 6 і атрымалася лічба 90, я раптам усё зразумела.

Беларускія дзевяностыя былі такімі драйвовымі для нас, бо выконвалі ў постсавецкіх краінах туую ж ролю, што і 1960-я ў заходнім свеце. Зрэшты, не. Яны былі нават большым. Мы атрымалі ў адным пакеце 60-я, 70-я, 80-я — і актуальную тады ў свеце культуру. Гэта было як бандэролі, якія доўга шукалі адрасата. Людзі культуры былі прагныя да ўсяго і спажывалі любую інфармацыю без разбору — гэта арганічна спалучалася з атмасферай постмадэрнізму, якая панавала тады ў кавярнях і ўніверсітэтах. «Монці Пайтан» і «Мікі-Маўз» атакавалі нас адначасова.

Дзевяностыя так моцна скаланулі грамадства (грамадствы) на прасторах былога СССР, што гэтае рэха гучыць і дагэтуль. Яно аформілася ў своеасаблівы міф пра дзевяностыя, ці, дакладней, два генеральныя міфы.

Першы з іх — маўляў, гэта былі галодныя і дэпрэсіўныя часы. Большасць з тых, хто перажыў іх, кажа, нібы хоча пра іх забыць, хоча, каб яны ніколі не вярталіся. Гэты «страх дзевяностых» эфектыўна выкарыстоўваецца ў нашы дні прапагандыстамі некаторых постсавецкіх рэжымаў. Тое былі часы, калі мільёны людзей страцілі крыніцы фінансавання, маёмасць, статус, надзею на светлую будучыню, якую гарантавалі ім завучаныя з дзяцінства камуністычныя дактрыны. Нават сёння я часам раблюся сведкай спрэчак, хто найбольш галадаў у дзевяностыя. Выйграюць нязменна тыя, хто не меў сваякоў у вёсцы. Мая сям'я мела. Магчыма, таму для мяне больш актуальны другі міф. Міф абсалютнай свабоды, якую мы тады атрымалі.

Тэктанічныя зрухі пачатку дзевяностых вызвалілі неверагодную колькасць сацыяльнай энергіі. Калі сталелі нашыя бацькі, шмат чаго было нельга. Калі яны нараджалі нас, сеё-тое стала можна, але толькі калі ціха. Калі мы падраслі і пайшлі ў школу, стала можна абсалютна ўсё. Ужо

не было дырэктывы КПСС, што і як каму належыць рабіць. На-стаўнікам, журналістам, палітыкам, якія ўжо не мелі над сабой цэнзараў, заставалася ў новай сітуацыі адно — казаць тое, што яны сапраўды думаюць. Адумалі яны вельмі розныя, часам нават супрацьлеглыя рэчы.

Гэта ўсё доўжылася больш-менш да 1999 года, калі Аляксандр Лукашэнка, які прыйшоў да ўлады на хвалі гэтага неўтаймоўнага плюралізму, увабраўся ў моц і пачаў «закручваць гайкі». Ужо напачатку 2000-х было абвешчана пра стварэнне «дзяржаўнай ідэалогіі». Рэжым ліхаманкава прыдумваў нешта, каб спыніць свабоду думкі, якая захапіла краіну.

«Яны выглядаюць як мы, аправаюцца як мы, і нават думаюць як мы», — пісаў пасля сустрэчы са мной у 2011 годзе адзін заходні журналіст, супрацьпастаўляючы «прагрэсіўную моладзь» маёй краіны маім жа ўладам, якія пасадзілі яго ў турму на пяць сутак. Але, магчыма, ён палічыў мяне надта асцярожнай і запужанай, калі я прадказвала яму, што з ім можа здарыцца, калі ён будзе трымацца свайго плану, якім са мной падзяліўся. Тое, што падалося яму бліжэй ува мне, паходзіць з маіх дзевяностых. Тое, чаго ён так і не зразумеў, — з маіх двухтысячных.

Нічога з гэтага вы не прачытаеце ў кнізе Тані Скарынкінай. Яе асноўная каштоўнасць для літаратуры акурат у адварнаасці ад любога палітычнага кантэксту. Але напісанае мной, магчыма, дапаможа зразумець, чаму адзін з любімых маіх тэкстаў тут — «Рэстараннае прадчуванне Амерыкі», у якім аўтарка называе Смаргонь дзевяностых «маленькім Чыкага» і фліртуе ў бары з бандытамі. Я тады была школьніцай, не хадзіла па барах, вучыла ангельскую мову, але зусім не дзеля таго, каб зрабіць валютнай прастытуткай (я цытую клішэ з таго першага, менш сімпатычнага мне міфу пра дзевяностыя). Танін досвед не супадае з маім, але мне блізка тое, што і ў ейным выпадку (з некаторых дэталей мы можам зразумець, што і для яе гэта былі «галодныя часы») важнейшы з двух міфаў той, які пра свабоду.

Таня Скарынкіна піша вершы па-руску і пачуваецца па-свойску ў рускай культуры і літаратуры. І разам з тым яе нельга назваць расійскай пісьменніцай, бо на рускамоўную адукацыю накладаецца заходнебеларускае паходжанне і ўвесь той кантынентальны посткаланіялізм, пра які піша Томпсан. Нельга звесці кнігу Тані Скарынкінай да настальгіі па Савецкай імперыі, як і Смаргонь нельга параўноўваць з адпаведнымі па велічыні гарадамі ў расійскай частцы былога СССР. Гэта старажытны беларускі горад, які меў самакіраванне ў часы Вялікага Княства Літоўскага, быў адным з цэнтраў

беларускай рэфармацыі і, як і ўсе беларускія гарады, быў адначасова штэглам — гэта значыць, змяшчаў габрэйскі кагал. У датак менавіта са Смаргонню звязаная гісторыя беларускага цыганства. Прынамсі, першае, пра што вам раскажа любы экскурсавод, — гэта «мядзьеваакадэмія». Уся гэтая спадчына таксама фармуе светапогляд Тані Скарынкінай. Хоць для яе гэта пазнейшае напластаванне: чытачы калонак на сайце budzma.org былі сведкамі гэтага спазнання аўтаркай сваёй мінуўшчыны ў рэжыме жывога часу.

Менавіта таму эсэ, у якім аўтарка апісвае сваю вандроўку да Чэслава Мілаша, такое важнае. Адкрыццё асобы і творчасці набеліста Мілаша ў дзевяностыя было для многіх інтэлектуалаў у Беларусі важным сведчаннем таго, што існуе іншае вымярэнне нашай краіны, што мы не «савок», з якім так не хацелася асацыявацца. Прынамсі, што мы не заўсёды былі ім. Сапраўды: пабачыць Мілаша ў тыя часы магло быць для студэнткі супастаўна з тым экстазам, які зазнавалі паненкі ў ЗША, слухачы «Love me tender...»

Можна было б лічыць гэтую фанакую паездку дзівацтвам, якое добра характарызуе аўтарку, але я ведаю прынамсі яшчэ адзін выпадак з нашай прасторы. Калі літоўскай паэтэ Эўгеніюс Алішанка быў у 1995 годзе ў ЗША, ён узяў машыну і з Аёвы, дзе знаходзіўся на літаратурнай стыпендыі, праз паўкантынента паехаў у Каліфорнію, дзе тады жыў Мілаш. Сустрэўся і гаварыў з ім.

Але Таніна гісторыя ўсё-ткі больш феерычная. І, нягледзячы на тое, што ў ёй апісаная дакументальная праўда, мне падабаецца сюррэалістычны антураж, у якім Чэслаў Мілаш спачатку параўноўваецца з Элвісам Прэслі, а ў выніку ўвогуле падмяняецца аўтаркай на Кшыштафа Януса. Можа быць таму, што я ў свой час таксама была «групізі» тых жа асобаў. І ў доме Мілаша ў Кракаве нават пабывала, але праз колькі гадоў пасля смерці гаспадара, калі кватэра стала мемарыяльнай. А на згаданую сустрэчу з Занусі не трапіла, бо традыцыйна для сябе спазнілася...

Мне і таму майму атачэнню, з якім я сінхранізуся ў Беларусі, цяжка чытаць «Час сэканд хэнд» набелісткі і нашай зямлячкі Святланы Алексіевіч. Найперш — па той жа прычыне, у якой мы сінхранізуемся з усім светам. Гэта вельмі цяжкае чытванне. У запісаных аўтаркай гутарках — шмат гора і страшных падрабязнасцяў пра часы СССР ад тых, хто пажыў у гэтай вялікай імперыі.

Другую прычыну цяжэй патлумачыць. Праблема, відаць, у тым, што мы вельмі ўважліва шукаем у гэтай кнізе сябе, але чамусьці не знаходзім. Бо, паводле азначэння, мы — таксама чырвоныя людзі. Мы нарадзіліся

або нават выраслі ў СССР (каму як «пашанцавала»), і таму феномен «чырволага чалавека» мусіць быць і пра нас таксама. Але мы не знаходзім там сябе. Дакладней, не знаходзім хоць нейкай часткі досведу, якая супадае з нашым. Часам мы спрабуем патлумачыць сваю пазіцыю, але адразу ж разумеем, што ўсё гэта гучыць непераканаўча, бо мы і самі яшчэ не да канца ўсвядомілі, адрэфлексавалі сваё мінулае і пагатоў сваю сучаснасць. І калі мы ніякавеем і ў выніку здаемса, на вырочку прыходзяць стэрэатыпы.

У гурта «Ундэрвуд» (гэта інды-гурт, які спявае песні на рускай мове, два фронтмэны якога — украінцы, што выраслі ў крымскім Севастопалі), ёсць песня «Очень хочется в Советский Союз». Мне яна не падабаецца. Гэта вельмі шчырая песня, якая цісне на вельмі чуллівыя спружыны маёй настальгіі. У ёй спяваецца пра тое, што апроч атамнай зброі ў нас былі кранальныя героі мультфільмаў кштальту Вожыка ў Тумане ці Чабурашкі. Але інтэрпрэтацыя гэтай песні ў сённяшніх 20–30-цігадовых беларусаў часам стварае ўражанне, што Чабурашка неяк апраўдвае існаванне ГУЛАГу. Вось жа, на маю думку — няк не апраўдвае. З іншага боку, цалкам магчыма, любоў да гэтай песні сярод моладзі — рэакцыя на тое, як успрымаюць выхадцаў з СССР у свеце, нейкая змова ўсім, хто пачуваецца паддольнымі трусікамі «саветолагаў». Трапляючы ў заходнія краіны — на пэўны час або назаўсёды — беларусы нязменна атрымліваюць цэтлік «чырволага чалавека» і па-рознаму рэагуюць на яго. Некаторыя спрабуюць не ствараць людзям нязручнасцяў і адпавядаць гэтаму цэтліку, некаторыя з усіх сілаў імкнуцца яго абвергнуць. Так ці іначай, калі сёлета ў Мінску гурт «Ундэрвуд» праспяваў сваю песню пра Чабурашку і Савецкі Саюз, у клубе гучалі асаблівыя воплескі. Гэта былі воплескі ўдзячныя і нейкія змоўніцкія.

На дэбютнай кнізе вершаў Тані Скарынкінай выяўлены чырвоны фламінга. Сябры падарылі Тані швэдэр з падобным фламінга, і ў год выхаду кнігі яна чытала вершы толькі ў ім. Для мяне кніга эсістыкі Тані Скарынкінай — гэта нешта накішталт таго, што спяваецца ў той песні пра Чабурашку, з той розніцай, што напісана Таняй няк не адмаўляе ГУЛАГу, а ў нейкай ступені нават тлумачыць яго. Чырвоны фламінга — гэты patronus Скарынкінай для мяне, — тая блізкая, адпаведная мне інкарнацыя «чырволага чалавека», якую я дагэтуль шукала і не знаходзіла.

Чытач вольны шукаць (і знаходзіць!) у кнізе Тані Скарынкінай звычайны яму стэрэатыпы пра жанчын з Усходняй Еўропы або ўспрыняць яе як акно без фіранак, якое аднойчы ў навагоднюю ноч пабачыла па дарозе дадому Таня.

Марыя Мартысевіч

Амерыканцы і паэзія

Жыхары Злучаных Штатаў Амерыкі пачалі менш чытаць раманаў, а больш — паэзію. Такую выснову зрабілі ў

«National Endowment for the Arts», правёўшы новае даследаванне.

Яно выявіла, што цікава-сць да мастацтва ў ЗША расце, але ўсё роўна застаецца ніжэй за ўзровень 2002 года.

У аглядзе тэндэнцый літаратурнага чытання паведамляецца, што працэнт дарослых амерыканцаў, якія чытаюць раманы ці апавяданні, за апошнія 5 гадоў знізіўся з 45,2% у 2012 годзе да 41,8% у 2017-м, а чытанне вершаў павялічылася за той жа перыяд ледзь не ўдвая: з 6,7% да 11,7%.

Магчыма, нядаўні бум вы-сакаякасных тэлевізійных серыялаў задаволіў «смагу» некаторых амерыканцаў да доўгіх гісторый і складаных персанажаў. Магчыма, у гэтую мітуслівую эру сканцэнтраваны радасці чытання вершаў лепш падышлі да абмежаванага свабоднага часу гараджаніна.

Чытанне паэзіі, якое не па-трабуе вялікіх адрэзкаў часу, з'яўляецца адной з нямногіх формаў мастацтва, «удзел у якіх» дасягнуў узроўню 2002 года. Сёлета больш за 12% грамадзян ЗША паведамлілі пра чытанне вершаў, а 11,7% рабілі гэта ў 2017-м.

Муракамі і альтэрнатыўная Нобелеўка

Паводле паведамлення агенцтва «Kyodo», вядомы японскі літаратар Харукі Муракамі абвясціў, што адмаўляецца ад намінацыі на альтэрнатыўную Нобелеўскую прэмію па літаратуры, паколькі хоча пазбегнуць залішняй увагі СМІ да сваёй асобы ў сувязі з тым, што мае намер сканцэнтравана на напісанні новага рамана.

Пра гэтае сваё рашэнне ён асабіста паведаміў кіраўніцтву Новай Акадэміі, якая ў канцы мінулага месяца прыняла рашэнне аб прысваенні новай ўзнагароды.

У short-list альтэрнатыўнай Нобелеўскай прэміі са спісу, які складаецца з 47 намінантаў з розных краін свету, увайшлі чатыры фіналісты. У гэтай чацвёрцы, акрамя Муракамі, былі названы французская пісьменніца з Гвадэлупы Марыз Кандэ, брытанскі пісьменнік-фантаст, які пражывае ў ЗША, Ніл Гейман і канадская пісьменніца в'етнамскага паходжання Кім Тхуі.

Новая Акадэмія заявіла, што «Муракамі адаслаў нам па электроннай пошце паведамленне, дзе сказана, што для яго было вялікім гонарам увайсці ў шорт-ліст. Але Муракамі сказаў, што хоча лепш засяродзіцца на сваёй творчасці, далей ад увагі сродкаў масавай інфармацыі... Новая Акадэмія выказвае шкадаванне, але павяжае яго рашэнне».

«Шнобелеўскія прэмія»

У тэатры Сандэрса Гарвардскага ўніверсітэта адбылася 28-я штогадовая цырымонія ўручэння прэміі «Ig Nobel Prizes», якую таксама называюць «Шнобелеўскія прэмія».

Узнагароду, якую арганізуе сатырычны «Часопіс неправяраемых вынікаў» («Annals of Improbable Research»), уручаюць у 10-ці намінацыях. У тым ліку і ў «галіне літаратуры».

У гэтым сезоне яе ўручылі камандзе даследчыкаў — Рафаэлю Гомесу (Эль-Сальвадор), Весна Паповіч (Вялікабрытанія) і М. Хэлен Томпсан (Вялікабрытанія) — з Квінслендскага тэхналагічнага ўніверсітэта пад кіраўніцтвам Альтэі Л. Блэклер (Аўстралія), якая апу-блікавала абсалютна сур'ёзны навуковы артыкул у акадэмічным часопісе «Interacting with Computers», дзе разглядалася пытанне: чаму людзі не любяць

чытаць інструкцыі да сучасных прыбораў?

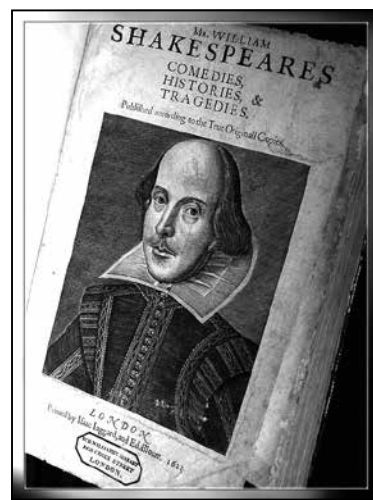
Апытанне ахапіла каля 200 чалавек, і аўтары даследавання змаглі высветліць, што інструкцыі не чытаюць большасць людзей, і таму не выкарыстоўваюць усе магчымыя тавараў. Прычым мужчыны чытаюць інструкцыі часцей за жанчын, а менш за ўсіх іх чытае моладзь. Што і знайшло сваё адлюстраванне ў вядомай абрэвіятуры RTFM («Чытай гэты кляты мануал»).

Нягледзячы на жартоўную абстаноўку, «Шнобелеўская прэмія», дэвіз якой абвясчае: «Дасягненні, якія прымушаюць смяцца, а потым задумацца», карыстаецца ўстойлівай рэпутацыяй. Напрыклад, на яе цырымонію з задавальненнем прыходзяць лаўрэаты і сапраўднай Нобелеўскай прэміі.

У падрыхтоўцы матэрыялаў старонкі выкарыстана інфармацыя «The Guardian», novostiliterary.ru і Newsru.ua.

Ўільям Шэкспір і юрыспрудэнцыя

«The Guardian» паведаміла пра нядаўна знойдзеныя ў Нацыянальным архіве Вялікабрытаніі дакументы, якія сведчаць, што бацьку драматурга Ўільяма Шэкспіра — прадпрымальніка Джона Шэкспіра — пераследала Брытанская карона, што, магчыма, паўплывала на стаўленне яго сына да ўлады і кіруючага класа.

Больш за дваццаць раней невядомых дакументаў былі знойдзены прафесарам Глінам Пэры з Універсітэта Ро-эхмптона і, па словах кіраўніка аддзела рання і сучасных запісаў Нацыянальнага архіва доктара Кэці Май, з'яўляюцца «гранічна важнымі» для нашага разумення драматурга.

Са знойдзеных дакументаў вынікае, што ў бацькі Шэкспіра вымагалі грошы на карысць казны. Падзеі, якія, як мяркуюць навукоўцы, сфармавалі стаўленне падлетка Шэкспіра да ўлады і маральнасці, пазней былі адлюстраваны ў п'есах ад «Караля Ліра» да «Макбета».

Вядома, што ўраччэнне Ўільяма Шэкспіра, як запісана ў адпаведных кнігах, адбылося ў красавіку 1564 года, а яго шлюб — у снежні 1582-га; далейшыя падрабязнасці ранняга жыцця

драматурга «запазычваліся» з запісаў аб кар'еры яго бацькі Джона Шэкспіра з раней вы-яўленых рукапісаў, якія сведчаць аб тым, што ў перыяд з 1569 па 1572 гады Джона абвінавацілі ў незаконным ліхварстве і вы-магальніцтве грошай прафесій-ных інфарматары. Навукоўцы выказалі здагадку, што справы былі ўрэгуляваны па-за судом да 1573 года, але нядаўна зной-дзеныя дакументы паказваюць, што Джон, чые напрамкі работы распасціраліся ад гарбарнага вытворцы да старэйшыны, магістра і вышэй, застаўся ў фінансавых і прававых не-прыемнасках да 1583 года, калі Ўільяму было 19 гадоў.

Г. Пэры, які разам з суаўтарам піша кнігу пра жыццё Шэкспіра аж да 1592 года, прызнаўся, што, пакуль ён не пачаў «капацца»

ў Нацыянальных архівах, 150 гадоў папярэдніх даследаванняў далі менш за 15 дакументаў, якія тычацца Джона Шэкспіра. Ён быў «незадаволены» гісторыяй пра тое, што Джон дазволіў аб-вінаваціць сябе ў ліхварстве і вы-магальніцтве ў судзе прыкладна ў 1573 годзе, таму пачаў разбіраць дакументы Нацыянальнага архіва. Ён заказваў скрынкі дакументаў з саляных шахтаў у Чашыры, дзе захоўваюцца ма-лаўжываныя дакументы, і пачаў разбірацца з даручэннямі для Ўорыкшыра, пачынаючы з датаў судовых спраў Джона Шэкспіра. Сярод дакументаў, знойдзеных Пэры, ёсць некалькі лістоў су-праць Джона Шэкспіра, дзе запі-саны яго даўгі перад Каронай, у тым ліку 132 фунтаў стэрлінгаў, што складаюць каля 20 тысяч цяперашніх фунтаў стэрлінгаў. Дакументы паказваюць, як улас-насць прадпрымальніка была пад пагрозай захопу Каронай, што перашкаджала ягонай дзей-насці; і падобнае працягвалася да 1583 года.

Вучоны кажа, што ў яго «няма сумневаў», што ў Нацыяналь-ным архіве ёсць больш матэры-ялаў пра Шэкспіра, многія з якіх не ўнесены ў падрабязны каталогі, спісы ці індэксы, і ён мае намер працягнуць пошукі.

Высновы Г. Пэры будуць уключаны ў Шэкспіраўскую да-кументацыю і онлайн-зборнік матэрыялаў з першакрыніцамі пра жыццё Ўільяма Шэкспіра.

Прэмія Ібсэна

У сталіцы Нарвегіі Осла скончыўся Ібсэнаўскі тэатральны фестываль, мэтаю якога з'яўляецца «ажыўленне» Ібсэна і «ўпісанне» яго творчасці ў сучасныя рэаліі.

На тэатральным фору-ме ў сёмы раз адбылося ўручэнне Міжнароднай прэміі Генрыка Ібсэна, заснаванай у 2006 годзе. Гэтая прэмія ў тэатральным свеце вельмі прэстыжная і значыцца на ўзроўні Нобелеўскай. У той жа час гэта і самая буйная ўзнагарода з усіх тэатральных: яе грашовы складнік дасягае 2,5 мільёнаў нарвежскіх крон, гэта значыць — каля 260 тыся-чаў еўра.

Падчас фестывалю нарвеж-скі National Theatret і тэатры, якія прыехалі на форум з роз-ных краін, прадэманстравалі пастаноўкі п'ес Генрыка Ібсэ-на ў сучаснай інтэрпрэтацыі. Незвычайныя сучасныя версіі знакамітай на ўвесь свет п'есы «Пэр Гюнт» прадставілі зорны нямецкі рэжысёр Міхаэль Таль-хаймэр і французскі рэжысёр і кіраўнік тэатра Дэвід Бобэ, які ператварыў асноўную сцэну нарвежскага Нацыянальнага тэатра ў закінуты парк забавак з руінамі амерыканскіх горак і застылым «чортавым» колам.

Новае гучанне п'есам вялікага нарвежскага драматурга надалі рэперы...

Афіцыйная цырымонія ўз-нагароджання праходзіла на галоўнай сцэне зганага На-цыянальнага тэатра. Прэмію атрымаў Крыстаф Марталер. Журы, у складзе якога Пэр Бой Хансэн, Ханнэ Томта, Сафія Юпіт, Стэфан Браўншвэйг, Ра-ман Далжанскі і Томас Оберэн-дэр, адзначыла: «Свет Марта-лера паэтычны, але заняты <...> Уручэнне прэміі Ібсэна Крыста-фу Марталеру ўшаноўвае яго не-паўторную тэатральную мову, яго здольнасць да фармальнай абстракцыі і эксперыменталь-ных пастановак».

Крыстаф Марталер, калі атрымліваў статуэтку Ібсэ-на з рук старшыні журы Пэра Бойа Хансэна, прызнаўся, што ніколі не ставіў п'ес нарвеж-скага класіка, аднак драматург нябачна прысутнічае на яго рэпетыцыях...

Пагаварыць з Львом Талстым...

У мінулым верасні адзначалася 190-годдзе вялікага рускага пісьменніка Льва Талстога.

Да юбілею аўтара сусвет-на вядомых «Ганны Карэнінай» і «Вайны і міру» кампанія «Яндэкс» і аду-кацыйным праектам «Arzamas» быў падрыхтаваны падарунак. Цяпер галасавы памочнік «Аліса» можа навучыцца новаму навыку: «Леў Талстой адкажа», які дазволіць размаўляць цыта-тамі вялікага класіка.

У рэкламным роліку да гэтай распрацоўкі галасавому памоч-ніку «Яндэкса» «Алісе» было за-дадзена пытанне: «У чым сэнс жыцця?». Яна адказала цытатай з аповесці «Смерць Івана Ільіча», над якой Леў Талстой працаваў з 1882 па 1886 год: «Пазбавіць іх і са-мому пазбавіцца ад гэтых пакут».

Новы навык галасавога па-мочніка можна актываваць у любым прадукце «Яндэкса», дзе ўбудаваная «Аліса» і дзе даступ-на ўвядзенне тэкста: у браўзэры, «Алісе» для Windows і т. д. Як піша распрацоўшчык, адукацый-ны праект «Arzamas», каб скары-стацца навінкай, трэба агучыць (задаць) «Алісе» адну з каманд: «Запусці чат з Львом Талстым» або «Леў Талстой адкажа».